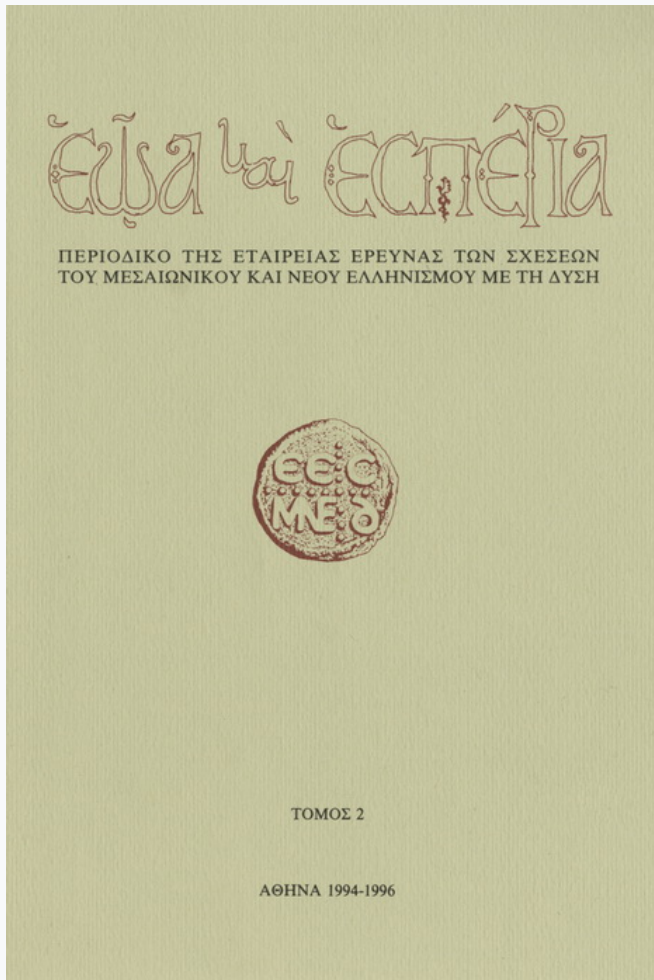

Eoa kai Esperia

Vol 2 (1996)

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ «ΑΔΥΝΑΤΩΝ»

ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΥΔΗΣ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΤΖΙΒΑΡΑ

doi: [10.12681/eoaesperia.31](https://doi.org/10.12681/eoaesperia.31)

To cite this article:

ΚΑΡΥΔΗΣ Σ., & ΤΖΙΒΑΡΑ Π. (1996). Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ «ΑΔΥΝΑΤΩΝ». *Eoa Kai Esperia*, 2, 83-109. <https://doi.org/10.12681/eoaesperia.31>

Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΛΑΖΑΡΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΤΩΝ «ΑΔΥΝΑΤΩΝ»

Στά χρόνια τής Βενετοκρατίας παρατηρείται ιδιαίτερη ευαισθησία, τόσο από τήν πλευρά του κράτους όσο και από ιδιώτες ή εκκλησιαστικά ιδρύματα, για θέματα προστασίας τής δημόσιας υγείας και τή σύσταση ιδρυμάτων παροχής υγειονομικής περίθαλψης ή κοινωνικής προστασίας¹. Οί γνώσεις μας όμως γι' αυτά τά ιδρύματα, τόν ακριβή αριθμό τους, καθώς και γιά τό είδος τής παρεχόμενης βοήθειας δέν είναι πάντοτε επαρκείς. Ίδιαίτερα όταν ή περιέργειά μας στρέφεται πρός τούς δύο πρώτους αιώνες τής Βενετοκρατίας φαίνεται νά άγνοείται και αύτή άκόμη ή ύπαρξή τους είτε λόγω τής εφήμερης παρουσίας τους είτε γιατί λείπει από τίς πηγές ό προσδιορισμός τής ταυτότητάς τους.

Στή σύντομη αύτή μελέτη, ή όποία άς θεωρηθεί ως μικρή συμβολή στό θέμα, πραγματευόμαστε τόν τρόπο αντιμετώπισης μιιάς συγκεκριμένης κατηγορίας άσθενών, εκείνης τών λεπρών, κατά τόν 16ο αϊ. στην Κέρκυρα. Ή μελέτη στηρίζεται σέ έγγραφα πού έντοπίσαμε στά νοταριακά κατάστιχα πού φυλάσσονται στό Ίστορικό Ήρχειο τής Κέρκυρας, τά σημαντικότερα από τά όποία δημοσιεύουμε στό τέλος τής παρούσας μελέτης.

Ή από τά έγγραφα διαπιστώνεται ή ύπαρξη δύο ιδρυμάτων. Γιά τό ένα γνωρίζουμε ότι λειτουργούσε στην περιοχή τής Σπηλιάς, κοντά στό σημερινό λιμάνι², χωρίς όμως νά διαθέτουμε πληροφορίες ούτε γιά τόν ακριβή τόπο ούτε γιά τόν τρόπο μέ τόν όποιο λειτουργούσε. Τό άλλο ήταν οργανωμένο μέ κέντρο τό ναό του άγίου Λαζάρου, τήν ιστορική

---

1. Γ. ΠΛΟΥΜΙΔΗΣ, Οί βενετοκρατούμενες έλληνικές χώρες μεταξύ του δευτέρου και του τρίτου τουρκοβενετικού πολέμου (1503-1537), Ίωάννινα 1974, σ. 87-91. Ι. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, Πρόληψη τής άρρώστιας και κοινωνική προστασία στά Ήπτάνησα επί Ήγγλοκρατίας (1815-1864), Άθήνα 1985, passim (όπου και έκτενης βιβλιογραφία). Ειδικά γιά τήν Κέρκυρα κατά τόν πρώτο αιώνα τής βενετικής κυριαρχίας βλ. Σ. ΑΞΩΝΙΤΗΣ - Ι. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, Νεότερες ειδήσεις γιά τήν υγειονομική και νοσολογική κατάσταση τής Κέρκυρας κατά τήν πρώιμη Βενετοκρατία, *Δελτίον τής Ίστορικής και Έθνολογικής Έταιρείας τής Έλλάδος* 30 (1987) 5-18.

2. Βλ. έγγραφο 4.

πορεία του οποίου ακολούθησε.

Οί τρόφιμοι και των δύο χαρακτηρίζονται στίς πηγές με τους όρους «*ἀδύνατοι*» ή πάσχοντες «*ἐκ τῆς ἱερᾶς νόσου*»³ ή σπανιότερα «*λωβοί*»⁴. Η εξειδικευμένη χρήση του όρου «*ἀδύνατος*» προς δήλωση του «λεπροῦ» φαίνεται πώς ἴσχυε και τόν 15ο αἰ., κατά τόν όποιο διακρίνεται σαφῶς τό περιεχόμενο του όρου από ἐκείνο τῶν «*επτωχῶν*», ὅπως προκύπτει από τή διαθήκη του Ἰ Αρσενίου Δεληγότη τῆς 29-10-1469 με τήν όποία ἀφήνει «*των αδυνάτων του αγίου Ελαζάρου σητάρι μόδια δύο, κρασί μέτρα τρία, λάδη λίτρες τρεις*» και «*εις το σητάλη των Κορυφῶν να αγοράσουν σαγιά πέντε δια τους επτωχούς*»⁵.

1. Ὁ ναός.

Οί πηγές του 16ου αἰ. τοποθετοῦν τό ναό στην εὐρύτερη περιοχή του «Ἐμπορίου Κορυφῶν» ή «ἐξώπολου» πού περιελάμβανε τή σημερινή παλιά πόλη και ἔφτανε μέχρι τό λόφο του Ἰ Αβράμη και τή Γαρίτσα. Σαφέστερο προσδιορισμό του χώρου ἔχουμε από πληροφορία του 1645, κατά τήν όποία ὁ ναός του ἁγίου Λαζάρου και τά πέριξ αὐτοῦ οἰκήματα βρίσκονταν «*ηστό σαροκο κοντά ηστην μετζαλούνα...*»⁶. Ἐπομένως ὁ ναός μετά τήν ὀχύρωση του ἐξώπολου (1577-1588) βρέθηκε ἐκτός τῶν τειχῶν τῆς νέας πόλης και κοντά στην ὀχυρωματική ἡμισέληνο πού προστάτευε τή Βασιλική Πύλη⁷.

3. Βλ. δημοσιευόμενα ἔγγραφα. Ὁ ὄρος «*ἱερά νόσος*» χρησιμοποιεῖται και στίς βυζαντινές πηγές με τήν ἔννοια τῆς λέπρας. Βλ. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, Βυζαντινῶν βίος και πολιτισμός, (φωτ. ἀνατύπωση), ἐκδόσεις Παπαζήση, τ. Β' / 1, σ. 147. Α. PHILIPSBORN, Ἰερά νόσος und die Spezial - Anstalt des Pantokrator-Krankenhauses, *Byzantion* 33 (1963) 223-230.

4. Ἔτσι δηλώνονται σέ πράξη ὀρισμοῦ ἔφημερίου του ναοῦ τῆς 22-6-1550 (ἔγγραφο 7). Λωβός ἐκ του «*λάβη*» πού εἶναι ή βυζαντινή ὀνομασία τῆς λέπρας. Για τόν ὄρο και τή νοηματική του εὐρύτητα στή βυζαντινή περίοδο βλ. Γ. ΠΕΝΤΟΓΑΛΟΣ, Οἱ περιθωριακοί στό Βυζάντιο. Λεπροί Ἰνιάτοι - Ἰνιάηροι, στό: *Οἱ περιθωριακοί στό Βυζάντιο* Πρακτικά ἡμερίδας 9 Μαΐου 1992, Ἰδρυμα Γουλανδρῆ - Χόρν, Ἀθήνα 1993, σ. 160-162.

5. Ι. ΡΩΜΑΝΟΣ, Γρατιανός Ζώρζης αὐθέντης Λευκάδος. Ἰστορική πραγματεία του καθ. Καρόλου Χόφφ μετενεχθεῖσα μὲν ἐκ τῆς Γερμανικῆς ὑπό... προτάξαντος Ἰστορικήν Μελέτην περί τῆς ἐν Ἰλλάδι Φραγκοκρατίας και τῶν Παλατινῶν Κομήτων Οὐρσίνων, Αὐθεντῶν Κεφαλληνίας και Ζακύνθου, Ἐν Κερκύρα 1870 (= Ι. ΡΩΜΑΝΟΣ, Ἰστορικά Ἔργα, *Κερκυραϊκά Χρονικά* 7 (1959) 326).

6. Ἰστορικό Ἰ Αρχεῖο Κερκύρας, Ἔγγραφα Ἐκκλησιῶν (στό ἐξῆς Ἔγγρ. Ἐκκλ.), φακ. 244, Libro no 2, φ. 24r.

7. Οἱ ἐνισχυτικές ὀχυρώσεις στίς ὀποῖες περιλαμβάνεται και ή πολυγωνική ὀχυρωματική ἡμισέληνος ἐμπρός από τή Βασιλική Πύλη ἄρχισαν τό 1641 και κράτησαν πάνω από

Ὁ ναός ὑπῆρχε ἤδη τὸ 1469⁸, ἡ δὲ παρουσία του ἐπιβεβαιώνεται ἀδιάκοπα μὲ ἢ χωρὶς τὸ προσδιοριστικὸ «τῶν ἀδυνάτων» μέχρι καὶ τὸ 1577⁹. Μετὰ τὴν πολιορκία τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὸ 1537 ὁ ναός ἀνακαινίστηκε, σκεπάστηκαν οἱ νάρθηκες καὶ ἐπισκευάστηκαν τὰ κελιὰ του¹⁰.

Σὲ πράξη τῆς 8-6-1583 ἔχουμε τὴν πληροφορία ὅτι ὁ ναός δὲν ὑπῆρχε πλέον ἢ δὲν λειτουργοῦσε πιά¹¹, ἐνῶ ἕναν χρόνο νωρίτερα στίς 20-10-1582 ἐμφανίζεται γιὰ πρώτη φορά ἡ διπλὴ ὀνομασία τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγ. Νικολάου τῶν Ἀλβανιτῶν καὶ ἁγίου Λαζάρου¹². Φαίνεται ὅτι στό διάστημα μεταξύ τῶν ἐτῶν 1577 καὶ 1582 ὁ ναός ἐνώθηκε μὲ ἐκεῖνον τοῦ ἁγ. Νικολάου τῶν Ἀλβανιτῶν¹³ ἢ τοποθετήθηκε σὲ αὐτόν ἡ εἰκόνα τοῦ ἁγίου. Τὸ γεγονός

10 χρόνια (ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΑΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΠΙΡΜΠΛΗ, Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ τῆς πόλεως τῆς Κερκύρας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Ἐνετοκρατίας, Ἀθήνα 1977, σ. 72).

8. Βλ. σημείωση 5.

9. Βλ. ἐνδεικτικά: Συμβολαιογραφικά (στό ἐξῆς Συμβ.) Μ. 245, φ. 110ν καὶ φ. 130ν πράξεις τοῦ 1497. Συμβ. Τ. 11, φ. 42ν, πράξη τοῦ 1503. Διάφοροι Συμβολαιογράφοι 4.7, φ. 39τ τοῦ 1514. Συμβ. Γ. 54, φ. 63τ τοῦ 1538. Συμβ. Σ. 147, φ. 307τ τοῦ 1539. Συμβ. Σ. 148, φ. 191ν τοῦ 1546. Συμβ. Τ. 53, φ. 20ν τοῦ 1562. Συμβ. Τ. 53, φ. 301ν τοῦ 1564. Συμβ. Χ. 18, φ. 12ν τοῦ 1569. Συμβ. Δ. 5, φ. 15ν τοῦ 1574. Συμβ. Ρ. 26, φ. 414τ τοῦ 1577.

10. Ἐγγραφο 4.

11. Συμβ. Χ. 18, φ. 246τ «εις τὴν περιοχὴν τοῦ ἁγίου Λαζάρου ὅπου ἦτον πρῶην».

12. Συμβ. Π. 41, φ. 627τ. Βλ. καὶ τίς μεταγενέστερες πράξεις: Συμβ. Β. 77, φ. 17ν τοῦ 1583. Συμβ. Β. 77, φ. 413ν τῆς 24-5-1592 ὅπου ἀναφέρονται οἱ «κυβερνήτες τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἁγίου Λαζάρου». Συμβ. Β. 77, φ. 472τ, τοῦ 1594.

13. Ὁ ναός, κτισμένος στό Ἰουδαϊκὸ ὄρος ἢ Ὀβριοβούνι, ἔχει ἀδιάκοπη παρουσία στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ τῆς Κερκύρας ἀπὸ τὸ 1497, πού μνημονεύεται γιὰ πρώτη φορά (Συμβ. Μ. 245, φ. 43ν), μέχρι σήμερα. Ἡ ἐπωνυμία «τῶν Ἀλβανιτῶν», μὲ τὴν ὁποία εἶναι γνωστός ἤδη ἀπὸ τὸν 15ο αἰ. πιθανότατα ὀρίζει τὴν καταγωγὴ τῶν πρώτων κτητόρων του. Μὲ τὴν ἔνωση του μὲ τὸν ἁγ. Λάζαρο ἔλαβε τὴν ὀνομασία τοῦ «ἁγ. Νικολάου τῶν Ἀλβανιτῶν καὶ ἁγ. Λαζάρου». Σταδιακά, καὶ κυρίως στὸν 18ο αἰ., θὰ ἐπικρατήσῃ ἐκεῖνη τοῦ «ἁγίου Νικολάου». Τὸν 19ο αἰ. μνημονεύεται ὡς «ἁγ. Νικόλαος Παλαιός». (βλ. Κατάλογο Ἐκκλησιῶν Κερκύρας τοῦ 1820 πού συντάχθηκε ἀπὸ τὸν Τοποτηρητὴ τῆς Μητροπόλεως Κερκύρας Ἐπίσκοπο πρῶην Ρωγῶν Μακάριο. Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο Κερκύρας, Μητροπολίτες φακ. 141). Σήμερα εἶναι γνωστός ὡς «ἅγιος Νικόλαος τῶν Γερόντων». Ὁ ναός ἦταν συναδελφικὸς τουλάχιστον ἀπὸ τὸ 1513 (Συμβ. Τ. 11, φ. 267ν), ἐδιοικεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ ἀδελφότητα λαϊκῶν, ἡ ὁποία εἶχε τὴ φροντίδα γιὰ τὴ συντήρησή του καὶ τὴν τακτικὴ του ἱεουργία. Ὁ ναός στὴ σημερινὴ του μορφή εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκτεταμένων ἐπεμβάσεων καὶ ἐπισκευῶν πού πραγματοποιήθηκαν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ. καὶ στὴ συνέχεια. (Περιγραφὴ τῶν ἐργασιῶν βλ. εἰς Ἐγγρ. Ἐκκλ., φακ. 244 καὶ εἰδικότερα στίς καταστάσεις ἐσόδων - ἐξόδων τοῦ ναοῦ). Γιὰ τὸ ναὸ βλ. γενικότερα Ι. ΣΚΙΑΔΟΠΟΥΛΟΣ, Ναός ἁγίου Νικολάου Πόλεως, Ἀπολύτρωσις, τεύχος 13, 4. ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΑΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΠΙΡΜΠΛΗ, ὁ.π., σ. 282.

αυτό οφείλεται πιθανότατα στις έκτεταμένες καταδαφίσεις οικοδομῶν που πραγματοποιήθηκαν στό προάστειο τοῦ Σαρόκου γιά τήν ἀνέγερση τῶν ὀχυρωμάτων καί τῶν τειχῶν τῆς πόλης¹⁴. Ὁ ναός καί τά περίξ αὐτοῦ οἰκήματα περιελήφθησαν μεταξύ τῶν κατεδαφιστέων χωρίς ὅμως τελικά νά κατεδαφιστοῦν¹⁵. Μέ τήν ἔνωση ἐξαφανίζεται καί ἡ χρήση τοῦ προσδιοριστικοῦ «*τῶν ἀδυνάτων*» σέ σχέση μέ τόν ἅγ. Λάζαρο. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στά νοταριακά ἔγγραφα γίνεται ἀναφορά στό ναό τοῦ ἅγ. Λαζάρου καί σέ μεταγενέστερα χρόνια. Εἶναι φανερό ὅμως ὅτι δέν πρόκειται πιά γιά τό ναό πού μελετᾶμε, ἀλλά γιά ἐκεῖνον τοῦ ἅγ. Νικολάου καί ἅγ. Λαζάρου. Ἐτσι σέ πράξη τῆς 3-5-1591 ὁ παπᾶ Γεώργιος Φλώρος ἀναφέρεται ὡς ἐφημέριος τῆς μονῆς τοῦ ἅγ. Λαζάρου τῶν ἀδυνάτων, ὁ ἴδιος ὅμως ἦταν ἐφημέριος τοῦ ἅγ. Νικολάου καί ἅγ. Λαζάρου, ἡ δέ πράξη περιέχεται στά ἀντίγραφα πράξεων πού ἀφοροῦν τά περιουσιακά στοιχεῖα τοῦ τελευταίου¹⁶. Τό ἴδιο συμβαίνει καί σέ διαθήκη τῆς 28-1-1604 μέ τήν ὁποία κάποια ἀντικείμενα ἀφιερώνονται μέν «*στήν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Λαζάρου*» καταγράφονται ὅμως μεταξύ τῶν περιουσιακῶν στοιχείων τοῦ ναοῦ τοῦ ἅγ. Νικολάου καί ἅγ. Λαζάρου¹⁷.

Ὁ ναός τοῦ ἅγ. Λαζάρου ἀνήκε στήν Κοινότητα τῆς Κέρκυρας¹⁸, ἡ δέ διοίκηση καί διαχείρισή του ὑπέκειτο στόν ἄμεσο ἔλεγχο τῶν Συνδίκων¹⁹, οἱ ὅποιοι συνέτασσαν, σέ συνεργασία μέ τόν προεστώτα τῆς κοινότητας τῶν ἀδυνάτων, κάθε πράξη πού ἀφοροῦσε τό ναό καί τήν περιουσία του. Ἡ χωρίς τήν παρουσία τους ἢ τήν ἔγκρισή τους σύνταξη πράξης ἔθεωρεῖτο ἄκυρη. Ἐτσι στίς 7-7-1548 ἀκυρώθηκε προηγούμενη νοταριακή πράξη ἐπειδή ἔγινε «*ἀπόντων καί χωρίς ἐρώτηση καί θέλημα των ἀναγεγραμμένων τιμωτάτων Συντήχων ὡς αὐτοί ὅπερ υπάρχουν προβλεπτέ καί κυβερνητέ πρὸς τήν αὐτήν μονήν*»²⁰.

14. Ὁ ἀριθμός τῶν οικοδομῶν πού κατεδαφίστηκαν ἀνήλθε στίς δύο χιλιάδες (ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΑΓΟΡΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΠΗΡΜΠΛΗ, ὁ.π., σ. 54).

15. Ἡ κατεδάφιση τοῦ ναοῦ καί τῶν κτηρίων του πραγματοποιήθηκε περί τό 1645. Βλ. σημείωση 6.

16. Ἐγγρ. Ἐκκλ., φάκ. 244, Libro no. 2, φ. 5r.

17. Ὁ.π., φ. 10r.

18. Σέ πράξη τῆς 28.10.1497 ὁ ναός μνημονεύεται μέ τόν προσδιορισμό «*τῆς Κοινότητος τῶν Κορυφῶν*» (Συμβ. Μ. 245, φ. 130v).

19. Οἱ Σύндικοι ἦταν τέσσερες τόν ἀριθμό, δύο Ἑλληνες καί δύο Λατίνοι, καί ἐκλέγονταν ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Κοινότητος μέ ἐτήσια θητεία. Ἐπέβλεπαν τήν ἐγχώρια διοίκηση, εἶχαν καθήκοντα ἀγορανομικά καί οικονομικῆς φύσεως. (Ε. ΛΟΥΝΤΖΗΣ, Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἐπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν, Ἀθήνα 1969, σ. 126-128).

20. Ἐγγραφο 5.

Ἡ ἀνάμειξη Κοινότητας καί Συνδίκων στά πράγματα τῆς μονῆς διαπιστώνεται τουλάχιστον μέχρι τό 1551²¹, ἐνῶ στή συνέχεια παύει αὐτή νά ἀπαντᾶται. Ἀντίθετα, ἀπό τίς ὑπάρχουσες πληροφορίες διαπιστώνεται ἡ σύσταση καί λειτουργία ἀδελφότητας στό ναό. Ἡ ἀδελφότητα φαίνεται ὅτι ἀρχικά ἀποτελέστηκε ἀπό τούς ἐνορίτες τῆς μονῆς, ἡ δέ σύστασή της θά πρέπει μᾶλλον νά ἐντοπιστεῖ ἀνάμεσα στό 1568 καί τό 1570, ὅπως προκύπτει ἀπό τίς πληροφορίες πού παρέχουν οἱ νοταριακές πράξεις τῆς 19-4-1568 καί 13-8-1570. Συγκεκριμένα, στήν πρώτη πράξη ὡς συμβαλλόμενοι ἀναφέρονται οἱ ἐνορίτες τῆς μονῆς²², χωρίς μνεῖα τακτικῶν ἐκπροσώπων, οἱ ὅποιοι ὀρίζουν «*κουμεισίους αὐτῶν καί ἐπιτρόπους καθολικούς διά ὄνομα τῆς ἄνωθεν μονῆς εἰς σε πασαν διαφοράν ὅπερ ἔχουν διά τήν ἄνωθεν μονήν ὡς το εαυτῶν σώμα με καθέν καί ἕκαστον ἄνθρωπον*»²³. Στή δεύτερη ὁμοῦς πράξη ὡς συμβαλλόμενοι παρίστανται ἡ ἡγουμένη τῆς μονῆς καί ὁ Γεώργιος Ζαγορίτης μέ τόν τίτλο τοῦ Πριόρη «*τοῦ μπαροντα χρονου εἰς τήν ἄνωθεν μονήν*», ὁ ὁποῖος ἐκπροσωποῦσε καί τόν Γραμματικό του Μάρκο Ψυχικάρη²⁴. Λόγω τῆς ἐλλείψεως ἄλλων πληροφοριῶν δέν γνωρίζουμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο περιῆλθε ὁ ναός στήν ἀδελφότητα. Αὐτή πάντως, ἀπό τή στιγμή τῆς συστάσεώς της ἀναλαμβάνει οὐσιαστικά τή διοίκηση τοῦ ναοῦ καί τόν ἔλεγχο προφανῶς τῶν πράξεων τοῦ ἐκάστοτε ἡγουμένου τῆς μονῆς, ὁ ὁποῖος ἦταν ὑπεύθυνος γιά τήν διαχείριση τῆς περιουσίας²⁵.

Ἡ ἐφημέριος ἐκλεγόταν ἀπό τό Συμβούλιο τῆς Κοινότητος²⁶ γιά ἕνα ἔτος καί οἱ Σύνδικοι τῆς Κοινότητος μέ νοταριακή πράξη τοῦ παρέδιδαν τό ναό καί καθόριζαν τούς ὄρους τῆς σύμβασης²⁷. Μετά τή σύσταση τῆς

21. Συμβ. Π. 187, φ. 288rν.

22. «*ἔσυνάκτισαν οἱ κάτωθεν γεγραμμένοι ἐνορήτες τῆς ρηθειςσης μονῆς δηλαδή μαστρο-Μαρκος Χλαμπιόντας μαστροΑύγουστης Βίτουλας μισέρ Θεόδωρος Γροῦβας κύρ Μέγγουλας Νικιφόρος μαστροΓιόργος Ζαγορίτης κύρ Νικόλαος Μπαντίς κύρ Μιχαήλ Μπονγδάνος κύρ Λεονάρδος Μπονγδάνος μαστροΘεοφίλης Πάγκαλις μαστροΦράγγος Τζανγράντος μισέρ Μπατίστας Δαμπόδινα μαστρο Στέφος Δρημῆς μαστρο Αλιβίζης Πανόρμις μαστροΣταματίος Κουντοῦρις κύρ Λουκάς Μουσταφάς μαστροΣίμος Κεφαλωνῆτις μαστρο Ιωάννης Μοντζανίγος κύρ Γεώργιος Γονῆς κύρ Μάρκος Ψυχηκάρης μισέρ Ἀντώνης Ἀντονάτος κύρ Αξεντις Παράσκης κύρ Σταμάτιος Πολήτης παρωντες σωματικῶς ὄλλοι εἰ ἀναγεγραμμένοι ἐνορήτες...*» (Συμβ. Μ. 327, φ. 168v).

23. Ὁ.π.

24. Ἐγγραφο 8.

25. Συμβ. Χ. 18, φ. 12ν τῆς 10-10-1569. Συμβ. Μ. 327, φ. 450ν τῆς 11-11-1569, φ. 460r τῆς 23-11-1569 καί φ. 651r τῆς 28-11-1570.

26. Βλ. ἐνδεικτικά Ἐνετοκρατία φάκ. 2, φ. 38r.

27. Βλ. ἐνδεικτικά Συμβ. Π. 187, φ. 29ν καί ἔγγραφο 6.

ἀδελφότητας καὶ τὴν ἀνάληψη τῆς διοίκησης τοῦ ναοῦ ἀπ' αὐτήν, ὁ ὄρισμός τοῦ ἐφημερίου γινόταν πιθανότατα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, ἡ δὲ σχετικὴ σύμβαση συντασσόταν ἀπὸ τὸν ἡγούμενο καὶ τὰ ὄργανα διοίκησης τῆς ἀδελφότητας²⁸. Ὁ ἐφημέριος ὄφειλε νὰ ἱερουργεῖ στὸ ναὸ καὶ νὰ κρατεῖ «εις ἀύξησιν» τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ δικαίωματα πού τοῦ παραδίδονταν²⁹. Στὰ 1551 ὁ ἐφημέριος ὑποχρεώθηκε νὰ κατοικήσει στὴ μονή³⁰.

Ἐκ τῆν ἀρχαιακῆ ἔρευνα προέκυψαν τὰ παρακάτω στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν ἐφημερία τοῦ ναοῦ:

Στίς 17-3-1538 ἐφημέριος τῆς μονῆς ἦταν ὁ παπὰ Ἄνδρέας Φλῶρος³¹.

Στίς 26-6-1546 οἱ Σύνδικοι ὄρισαν ὡς ἐφημέριο τὸν παπὰ Νικόλαο Σπυρῆ γιὰ ἓνα ἔτος³². Ὁ ἴδιος ἱερέας «κονφερμάρεται» ὡς ἐφημέριος καὶ στίς 17-3-1547³³.

Στίς 14-7-1549 ὄρίστηκε ἐφημέριος ὁ παπὰ Νικόλαος Περδικίρης λεγόμενος Κουτρούλης γιὰ ἓνα ἔτος³⁴.

Στίς 22-6-1550 ὄρίστηκε ὁ ἱερέας Τιμόθεος Σπυρῆς γιὰ ἓνα ἔτος³⁵.

Τὴν 1-12-1551 ὄρίστηκε ἐφημέριος ὁ παπὰ Φίλιππος Παλατιανός γιὰ 3 ἔτη³⁶.

Στίς 7-6-1555 οἱ Σύνδικοι παρέδωσαν τὴ μονή μὲ ὅλα τὰ ἱερά σκεύη καὶ βιβλία στὸν παπὰ Ματθαῖο Ροζόπουλο γιὰ 3 ἔτη³⁷.

Τὸ 1570 τὴν ἱερουργία τῆς μονῆς ἀνέλαβε ὁ ἱερέας Ἀρτέμιος Βούργαρης στὴ θέση τοῦ ἀποθανόντος ἐφημερίου ἱερέα Θεοδώρου Γρούβα³⁸.

Τέλος, τὸ 1576 ἐφημέριος ἦταν ὁ ἱερομόναχος Γερμανός Καστροφύλακας ἀπὸ τὴν Κρήτη³⁹.

Ὁ ναὸς διέθετε περιουσία ἀποτελούμενη ἀπὸ ἀστικά καὶ ἀγροτικά ἀκίνητα. Συγκεκριμένα, ἀπὸ τίς πληροφορίες πού διαθέτουμε, ἡ μονὴ κατεῖχε οἰκήματα καὶ ἐργαστήρια κοντὰ στὸν περίβολό της, τὰ ὁποῖα

28. Ἐγγραφο 8.

29. Συμβ. Π. 187, φ. 29ν.

30. Συμβ. Π. 187, φ. 288rv.

31. Συμβ. Γ. 54, φ. 63r. Βλ. καὶ Συμβ. Β. 176, φ. 13ν τῆς 9-5-1538.

32. Συμβ. Π. 187, φ. 29ν. Ἐνετοκρατία, φάκ. 2, φ. 38r.

33. Συμβ. Π. 186, φ. 311r.

34. Ἐγγραφο 6.

35. Ἐγγραφο 7.

36. Συμβ. Π. 187, φ. 288rv.

37. Συμβ. Β. 176, φ. 290rv. Ὁ ἴδιος εἶχε ἀναλάβει τὸ 1543 τὴν ἐφημερία τοῦ ναοῦ τῆς Ὑ. Θ. Κεχαριτωμένης Γαρίτσας γιὰ ἕξι χρόνια (Συμβ. Σ. 148, φ. 59r, πράξη τῆς 29-1-1543).

38. Ἐγγραφο 8.

39. Συμβ. Θ. 10, φ. 14ν πράξη τῆς 19-6-1576. Βλ. καὶ Συμβ. Π. 41, φ. 498r πράξη τῆς 24-10-1576.

ένοικίαζε τακτικά⁴⁰, καθώς επίσης «*ἐλαϊκά δένδρα*» καί χωράφια⁴¹. Στά εισοδήματά της περιλαμβάνονταν τέλος σολδιάτικα καί ψυχικά, τά ὁποῖα καταβάλλονταν στή μονή εἰς εἶδος ἢ εἰς χρῆμα⁴².

2. Ἡ κοινότητα τῶν «ἀδυνάτων».

Ἡ συσπείρωση τῆς κοινότητος γύρω ἀπό τό ναό, ἡ χρήση τῶν πέριξ αὐτοῦ οἰκημάτων γιά τή διαμονή τῶν ἀσθενῶν καί ἡ καθ' ὅλα ὀργάνωση τῆς κοινότητος σύμφωνα μέ τό μοναστηριακό τύπο τοῦ κοινοβίου, ἀνανακλᾷ τή στενή σχέση πού εἶχε στό παρελθόν ὁ ἐκκλησιαστικός ὀργανισμός μέ τήν περίθαλψη καί γενικά τήν κοινωνική πρόνοια εἴτε αὐτή ἀναλαμβάνόταν ἀπό τήν ἴδια τήν Ἐκκλησία εἴτε ἀπό ἰδιώτες⁴³. Στήν περίπτωσή μας βέβαια, τήν ἐποπτεία εἶχε ἡ τοπική διοίκηση τοῦ νησιοῦ μέσω τῶν ἐκλεγμένων ὀργάνων της, τῶν Συνδίκων. Τό γεγονός ὅμως αὐτό δέν σημαίνει ὅτι βρισκόμαστε μπροστά σέ πρωτοβουλία τῆς Πολιτείας. Ἡ κυριότητά της ἐπί τοῦ ναοῦ εἶναι πιθανότατα ἀποτέλεσμα τῆς ἰσχύουσας περί ναῶν νομοθεσίας κατά τήν ὁποία ὁ ναός, τοῦ ὁποίου ὁ κτήτορας πέθαινε ἀκληρος, περνοῦσε στήν κυριότητα τοῦ Δημοσίου. Δυστυχῶς δέν διαθέτουμε στοιχεῖα γιά τήν ταυτότητα τοῦ ἴδρυτοῦ τοῦ ναοῦ.

Θεωροῦμε ὅτι ἡ ἴδρυση τοῦ ναοῦ καί ἡ σύσταση τῆς κοινότητος

40. Στίς 16-5-1543 ὁ παπᾶ Νικόλαος Μωραΐτης παρεχώρησε στούς «*ἀδυνάτους*» τοῦ ἀγίου Λαζάρου τό σπίτι πού εἶχε στήν περιοχή τῆς μονῆς. Τήν ἴδια ἡμέρα ἡ «*κυρά Καταφυγή μοναχή ἀδύνατοι κε ἡγουμένη τῶν ἀδυνάτων τοῦ ἀγίου Λαζάρου*» ἔδωσε τό σπίτι σέ σολδιάτικο (Συμβ. Β. 176, φ. 73r). Στίς 15-11-1553 ὁ Ἰωαννίκιος καί οἱ λοιποὶ «*ἀδύνατοι*» ἐνοικίασαν στούς Γεώργιο Δανήλη καί Στέφο Σκόρτζη τά δύο ἐργαστήρια τῆς μονῆς γιά τρία ἔτη ἀντί ἐτησίου ἐνοικίου 22 καί 30 ὑπερπύρων ἀντίστοιχα (Συμβ. Β. 176, φ. 174v). Στίς 10-10-1569 ἡ ἡγουμένη Καταφυγή ἐνοικίασε ἐργαστήριο κοντά στό νάρθηκα τῆς μονῆς στό Θεόδωρο Ρουμαντζᾶ γιά ἕναν χρόνο (Συμβ. Χ. 18, φ. 12v), στίς 28-11-1570 ἡ ἴδια ἐνοικίασε ἐργαστήριο στόν Στέλιο Λαδικό (Συμβ. Μ. 327, φ. 651r), ἐνῶ στίς 19-10-1573 ὁ μάστρο Πασχάλης Μπούγας ὄρισε πληρεξούσιο τόν Γεώργιο Ψηλιανό γιά τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν του μέ τή μονή λόγω τοῦ ἐργαστηρίου πού εἶχε νοικιασμένο (Συμβ. Π. 41, φ. 284v).

41. Βλ. ἔγγραφο 7. Μέ πράξη τῆς 11-11-1569 ἡ «*κυρά Καταφυγή μοναχή ἀδίνατη ἡγουμένη τῶν ἑτερων ἀδυνάτων τοῦ ἀγίου Λαζάρου παρῶσα σωματικῶς ἐκουσία αὐτῆς βουλῆ καί θελησει ἐσυμφωνησεν μετα τῆς παρούσης κυρά Στάμος... καί ἐπέδωσε προς αὐτήν καί πρός τοῦς αὐτῆς κληρονομους καί διαδόχους ἀπό τήν σήμερον καί εἰς τό ἐξῆς εἰς σολδιάτικον καί εἰς σολδιάτικόν ὀνόματος ὄλον τό χωράφιον ὅπερ ἔχουν εἰ ἀνωθεν ἀδυνάτοι ψυχικόν κυμενω εἰς τήν περιοχήν τῆς ἐνδόξου μονῆς λεγομένης τῆς Μεγαλομάτας (Γαρίτσα)...*» (Συμβ. Μ. 327, φ. 450v).

42. Ἐγγραφο 7, 8.

43. Βλ. Α. PHILIPSBORN, ὀ.π.

είναι αποτέλεσμα ατομικής πρωτοβουλίας, πιστεύουμε δέ ότι ο ναός ιδρύθηκε ακριβώς για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες των τροφίμων του ταυτόχρονα συστημένου ιδρύματος. Παρόλο που δεν υπάρχουν γραπτά μνημεία που να τό αποδεικνύουν θεωρούμε ότι ή ίδια ή αφιέρωση του ναού στον Άγιο Λάζαρο ενισχύει τήν υπόθεση αν λάβουμε υπόψιν: α) τή σύνδεση του ονόματος του αγίου μέ τούς συγκεκριμένους άσθενείς καί τήν περίθαλπή τους ήδη από τά βυζαντινά χρόνια⁴⁴ καί β) τήν εξαιρετικά περιορισμένη διάδοση του ονόματος του αγίου στους ναούς τόσο τής Κέρκυρας όσο καί του λοιπού έπτανησιακού χώρου⁴⁵.

Ή κοινότητα του αγίου Λαζάρου ύφίστατο, όπως είδαμε, ήδη τό 1469. Τήν κανονική της λειτουργία έπιβεβαιώνει καί ή έμμεση μαρτυρία του 1547-1548, όπου σημειώνεται ότι ή τότε ήγουμένη Καταφυγή κατείχε ήδη τό αξίωμα επί 25 έτη, καί ότι προηγήθηκαν αυτής πέντε ήγούμενοι⁴⁶.

Ή κοινότητα παύει νά αναφέρεται μετά τό 1577, που σημαίνει ότι μάλλον διαλύθηκε μέ τήν έγκατάλειψη του ναού που συνέβη τότε.

Ή μονή διέθετε περίβολο καί κελιά για τούς άσθενείς, ένα εκ των οποίων προοριζόταν για τόν ήγούμενο. Τά ιδρύματα αυτά συνήθως διέθεταν λουτρά για τούς άσθενείς. Τήν ύπαρξή τους στην περίπτωση μας μπορούμε νά τήν εικάσουμε από τόν τοπογραφικό προσδιορισμό του έγγραφου αριθ. 1: *«καί έως εις την οπήν ήτις έστι προς την ειρημένην δημοσίαν (όδόν) διά εξέλευσι των υδάτων των παρά των... αδυνάτων χρομένων»*⁴⁷.

44. Οί λεπροί άποκαλούνταν στό Βυζάντιο καί «λάζαρου», ενώ τόν 12ο αϊ. ιδρύθηκε στό Ίεροσόλυμα τό τάγμα του Άγίου Λαζάρου που σκοπό είχε τήν περιποίηση των λεπρών. (Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΗΣ, δ.π., σ. 147). Ο όρος «Λαζαρέτο» (Lazzaretto) που σημαίνει τό Λοιμοκαθατήριο, κατά τόν Α. Ζώη όφείλεται σέ παραθορά του ονόματος του νησιού Santa Maria di Nazaret ή Nazaretum που χρησιμοποιήθηκε στή Βενετία γι' αυτό τό σκοπό. (Α. ΖΩΗΣ, Λεξικόν Ίστορικών καί Λαογραφικών Ζακύνθου. Τόμος Α΄. Ίστορικών - Βιογραφικών, Άθήναι 1963, σ. 369). Πιθανότερη όμως φαίνεται ή προέλευσή του από τόν Άγιο Λάζαρο, που έθεωρείτο προστάτης των λεπροκομείων καί γενικότερα των νοσοκομείων που νοσήλευαν άσθενείς οί όποιοι έπασχαν από μεταδοτικά νοσήματα (Ι. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ, δ.π., σ. 110).

45. Στόν κατάλογο εκκλησιών τής Κέρκυρας του 1820 (βλ. σημ. 13) καί σέ σύνολο 844 ναών τό όνομα του άγ. Λαζάρου δεν άπαντάται καθόλου. Όπως είδαμε όμως προηγουμένως ο ναός του άγ. Νικολάου των Άλβανιτών Πόλεως (αριθ. 19 του καταλόγου) ήταν αφιερωμένος καί στόν άγ. Λάζαρο. Στά υπόλοιπα νησιά ναός του άγ. Λαζάρου άπαντάται μόνο στήν πόλη τής Ζακύνθου καί άνήκε στή συντεχνία των υποδηματοποιών καί βυρσοδεψών (Α. ΖΩΗΣ, Αί έν Ζακύνθω Συντεχνίαί, Ζάκυνθος 1893, σ. 32-63. Α. ΖΩΗΣ, Λεξικόν, σ. 341).

46. Έγγραφο 5.

47. Για τίς έφαρμοζόμενες θεραπευτικές μεθόδους μέχρι καί τόν 14ο, τουλάχιστον αιώνα βλ. ένδεικτικά ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ, Δύο θεραπευτικά όδηγία του Μαγιστριανού «Περι

Στήν κοινότητα τοῦ ἁγίου Λαζάρου γίνονταν δεκτοί ἀσθενεῖς καί τῶν δύο φύλων⁴⁸. Ἡ εἴσοδος τῶν ἀσθενῶν στή μονή δέν φαίνεται νά ἀκολουθοῦσε κάποια τυπική διαδικασία. Ἡ ἡγουμένη Καταφυγή στά 1547-1548 δήλωνε ὅτι «*πόρτα ἀνικτή ὅποιος ἀδύνατος θελήσει νά ἐρθῆ νά κατηκησει καλῶς νά ἐρθῆ...*», ἐνῶ παράλληλα καλοῦσε τόν ἱερέα Νικόλαο νά «*φτιάση ἐνα κελή και ας κατοικει...*». Φαίνεται πάντως ὅτι οἱ νεοεισερχόμενοι συνήθιζαν νά προσφέρουν κάποια περιουσιακά στοιχεῖα σέ χρῆμα ἢ εἶδος, οἱ δωρεές ὅμως αὐτές εἶχαν μᾶλλον προαιρετικό χαρακτήρα⁴⁹.

Ἡ κοινότητα τῶν ἀσθενῶν, χωρίς νά δηλώνεται πουθενά σαφῶς, λειτουργοῦσε ὡς μοναστική ἀδελφότητα: τά μέλη της χαρακτηρίζονταν ὡς μοναχοί, «*και πασῶν των ἀδυνάτων μοναχῶν*» ἢ ὡς ἀδελφοί⁵⁰, ὁ προεστῶς ἔφερε τόν τίτλο τοῦ ἡγουμένου, τά δέ ὀνόματά τους ἦταν ὅλα μοναστικά. Θά πρέπει ὅμως νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ χρησιμοποιούμενος ὄρος «*μοναχός*» δέν ἀνταποκρινόταν ἀπόλυτα στή μοναστική του σημασία, ἀφοῦ γιά τήν ἔνταξη κάποιου στήν κοινότητα δέν προαπαιτεῖτο ἡ λύση τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν.

Τήν κοινότητα διοικοῦσε ἡγούμενος ἢ ἡγουμένη⁵¹ μέ ἰσόβια θητεία⁵². Ὁ πρῶτος τῆς κοινότητος ὀριζόταν ἀνεξαρτήτως φύλου μέ κριτήριο τήν ἀρχαιότητα, τό χρόνο δηλαδή παραμονῆς του στήν κοινότητα. Ἡ ἀνάμειξη τῶν Συνδίκων στόν ὀρισμό τοῦ ἡγουμένου συνήθως περιοριζόταν στήν ἐπικύρωση τοῦ προβαλλομένου ἀπό τήν κοινότητα τῶν ἀδυνάτων, ἢ συγκατάθεση τῆς ὁποίας ἀποτελοῦσε ἀπαραίτητη προϋπόθεση. Ἐξαίρεση φαίνεται νά ἀποτελεῖ ἡ περίπτωση τοῦ ἀπαιτητῆ τῆς θέσης ἱερέα Νικολάου

θεραπείας λεπρῶν» κατά τόν ἑλληνικό κώδικα XLV τῆς Βιέννης, *Ἐπετηρίς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν* 8 (1931) 312-315. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, ὁ.π., σ. 151-152.

48. Στίς 30-11-1550 «*στό κελλί τῶν ἀδυνάτων*» ἀποφασίζουν τήν ἐκχώρηση τόπων τῆς κοινότητος οἱ «*κύρ Ἰωάνικιος μοναχός ἀδύνατος τοῦ ἁγίου Λαζάρου, κυρά Φωτινῆ μοναχή ἀδύνατη, Καταφυγή μοναχή ἀδύνατη καί Στέφος ἀδύνατος*» (Συμβ. Β. 176, φ. 283ν). Ἡ συγκατοίκηση τῶν δύο φύλων στά ἰδρύματα τοῦ εἶδους εἶναι γνωστή καί ἀπό τίς βυζαντινές πηγές. Τό Πτωχεῖο τῆς Ἀντιόχειας ἦταν μικτό. Στό διάφορο λωβοτροφεῖο τῆς Ἀλεξάνδρειας τόν ἄνω ὄροφο κατεῖχαν οἱ γυναῖκες καί τόν κάτω οἱ ἄνδρες. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, ὁ.π., σ. 151. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΜΕΝΤΖΟΥ - ΜΕ-Γ-ΜΑΡΗ, Ἐπαρχιακά Ἐδαγῆ Ἰδρύματα μέχρι τοῦ τέλους τῆς Εἰκονομαχίας, *Βυζαντινά* 11 (1982) 292. Τόν 16ο αἰ. στήν Κέρκυρα ὁ μικτός τύπος φαίνεται νά εἶναι ἀρκετά συνηθισμένος καί στά διάφορα «ἡσυχαστήρια». Τά μοναστήρια τῆς Κέρκυρας, τή μορφή καί τίς ἰδιαιτερότητές τους πραγματευόμαστε σέ προσεχῆ μελέτη μας.

49. Ἐγγραφο 4.

50. Συμβ. Π. 41, φ. 284ν, πράξη τῆς 19-10-1573.

51. Τόν ἴδιο τίτλο ἔφερε καί ὁ προϊστάμενος τῶν ἀδυνάτων τῆς Σηληϊᾶς.

52. Ἐγγραφο 4.

Μόσχου, τόν όποιο οί Σύνδικοι μέ τίς άποφάσεις του 1546 καί του 1547 καί χωρίς νά λάβουν ύπόψιν τίς προτιμήσεις των άδυνάτων όρισαν ώς ήγούμενο σέ άντικατάσταση τής ύπάρχουσας ήγουμένης⁵³. Ή άντίδραση όμως πού προκλήθηκε οδήγησε τελικά στη μή εφαρμογή των άποφάσεων⁵⁴. Μέ τή στάση τους ατή οί άδύνατοι, χωρίς νά άμφισβητοϋν τήν δικαιοδοσία των Συνδίκων, στρέφονταν ενάντια στην άπαιτήση λήψης του άξιώματος, ή όποία θά εισήγε οϋσιαστικά τή διάκριση μεταξύ των τροφίμων, καί διατύπωναν τά κριτήρια επιλογής πού ίσχυαν στην κοινότητα, δηλαδή α) τήν αρχαιότητα του προσώπου καί β) τήν οικογενειακή του κατάσταση. Ο ιερέας Νικόλαος θεωροϋνταν ακατάλληλος για τήν άνάληψη του άξιώματος διότι είχε γυναίκα, παιδιά καί γαμβρούς, έπομένως οικογενειακές ύποχρεώσεις πού θά τόν έμποδίζαν νά άνταποκριθεί έπάξια στις άπαιτήσεις του λειτουργήματος του.

Ο ήγούμενος, μέ τήν ένεργό συμμετοχή τής κοινότητας, είχε τήν κυβέρνηση των άγαθών τής μονής «κατά την παλαιάν συνήθειαν» καί μοίραζε τό εισόδημα στους άδυνάτους, πάντοτε όμως υπό τόν έλεγχο των Συνδίκων⁵⁵.

Η κοινότητα συντηροϋνταν μέ τά έσοδα από τήν έκμετάλλευση των περιουσιακών στοιχείων τής μονής, κυρίως όμως «με την ελαιμοσύνη των χριστιανών». Μέ άνάλογο τρόπο φαίνεται ότι συντηροϋνταν καί οί άδύνατοι τής Σπηλιᾶς⁵⁶.

Από τίς πηγές προκύπτουν ώς ήγούμενοι τής κοινότητας οί κάτωθι: Λωβοϊωάννης, Άνυσία, Γεράσιμος, Μαγδαληνή, Γεννάδιος, Καταφυγή (1522-1547)⁵⁷, Κασσιανή (1548)⁵⁸.

Σέ νοταριακή πράξη μισθώσεως άκινήτου τής 23-11-1550⁵⁹ εμφανίζεται ό μοναχός Ίωαννίκιος ώς έκπρόσωπος των «άδυνάτων». Τό όνομά του άπαντάται έπίσης σέ πράξη τής 30-11-1550⁶⁰, πρώτο στη σειρά των άναγραφομένων άδυνάτων, όπως καί σέ πράξη μισθώσεως εργαστηρίου του ναού τής 15-11-1553⁶¹, στην όποία εμφανίζονται ώς συμβαλλόμενοι ό

53. Έγγραφο 2, 3.

54. Σέ νοταριακή πράξη τής έπόμενης χρονιάς, τής 7-7-1548, άναγράφεται παρούσα ή «κυρά Κασσιανή μοναχή ως αυτή ευρισκομένη την σήμερον ηγουμένη τής μονής». Βλ. Έγγραφο 5.

55. Έγγραφο 3.

56. Έγγραφο 5.

57. Έγγραφο 4.

58. Έγγραφο 5.

59. Συμβ. Β. 176, φ. 282r.

60. Συμβ. Β. 176, φ. 283v.

61. Συμβ. Β. 176, φ. 174v.

«*Ἰωαννίκιος καὶ οἱ ἕτεροι ἀδύνατοι τοῦ ἁγίου Λαζάρου*». Ἐν καὶ δὲν δηλώνεται σαφῶς ἡ ιδιότητα τοῦ Ἰωαννικίου στὰ ἀνωτέρω ἔγγραφα, ἡ ιδιαίτερη μνεία του ὑποδηλώνει τὴν προεξάρχουσα θέση πού αὐτός κατεῖχε στὴν κοινότητα.

Στὰ 1569 καὶ 1570 ἐμφανίζεται ὡς ἡγουμένη ἡ Καταφυγή⁶², ἡ ὁποία μὲ δεδομένη τὴ συνήθεια τῆς ἰσόβιας ἄσκησης τῆς ἡγουμενείας, θεωροῦμε ὅτι δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν πρόκατοχό της.

Τέλος στίς 9-1-1574 σημειώνεται ὡς ἡγουμένη ἡ μοναχὴ Στάμω⁶³.

Στὴν κοινότητα τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ τὸ ἐπικρατοῦν καθεστῶς ἰσότητος πού συνίστατο στὴν ἀπουσία ὁποιασδήποτε διάκρισης φύλου, τόπου καταγωγῆς, ἀξιώματος. Μέσα στὰ πλαίσια αὐτὰ ἡ θέση τῶν γυναικῶν ἦταν ιδιαίτερα ὑψηλὴ γιὰ τὰ κοινωνικά δεδομένα τῆς ἐποχῆς, ὅπως ἄλλωστε ἀποδεικνύει καὶ ὁ παραπάνω κατάλογος τῶν ἡγουμένων⁶⁴. Ἡ ὕπαρξη γυναικῶν στὴ διοίκηση τῆς κοινότητος τὸ 1546-1547 προκάλεσε τὴν ἀντίδραση τοῦ φιλοπρωτεύοντος ἀσθενοῦς ἱερέα Νικολάου Μόσχου, ὁ ὁποῖος, ὡς γνήσιος φορέας τῶν ὑφισταμένων διακρίσεων στὴν κοινωνία τῆς ἐποχῆς του, δήλωσε ἐνώπιον τῶν Συνδίκων ὅτι «*πάντοτε ὑπὸ ἀνδρῶν το τάγμα τῆς αὐτῆς ἀσθενείας ἐκυβερνάτον*», ὅτι «*οὐκ ἔστι δίκαιον ἀπελθεῖν ἐν τῇ ρηθείσει μονῆ καὶ εἶναι ἐν τῇ ὑποταγῇ μιᾶς γυναικὸς ἐκ τῆς στεριαῖς γῆς καὶ μάλιστα ἱερεὺς ὢν προ πολλῶν χρονῶν καὶ Κερκυραῖος*» καὶ ζήτησε νὰ ἀναλάβει τὴν ἡγουμενεία τῆς κοινότητος. Τὴ θετικὴ ἀπόφαση τῶν Συνδίκων ἀκολούθησε, ὅπως εἶδαμε, ἡ ἔντονη ἀντίδραση τῆς ἡγουμένης καὶ τῶν ἀδυνάτων οἱ ὁποῖοι κατόρθωσαν νὰ τὴν καταστήσουν ἀνενεργή.

62. Συμβ. Χ. 18, φ. 12ν τῆς 10-10-1569. Ἐγγραφο 6. Συμβ. Μ. 327, φ. 651r τῆς 28-11-1570.

63. Συμβ. Π. 41, φ. 311r.

64. Γιὰ τὴ θέση τῆς γυναικῶν στὸ βενετοκρατούμενο ἑλληνικὸ χωρὸ βλ. ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ, Ἡ παρουσία τῆς γυναικῶν στίς νοταριακὲς πράξεις τῆς περιόδου τῆς Βενετοκρατίας, *Κρητολογία* 16-19 (1983-1984) 62-79. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΠΑΠΑΔΙΑ - ΛΑΛΑ, Οἱ Ἑλληνες καὶ ἡ Βενετικὴ Πραγματικότητα. Ἰδεολογικὴ καὶ Κοινωνικὴ συγκρότηση, στό: *Ὅψεις τῆς Ἱστορίας τοῦ Βενετοκρατούμενου Ἑλληνισμοῦ, Ἀρχαιακά Τεκμήρια*, ἐπιστημονικὴ ἐπιμέλεια Χρῦσα Α. Μάλτεζου, Ἴδρυμα Ἑλληνικοῦ Πολιτισμοῦ, Ἀθήνα 1993, σ. 195-196. Εἰδικότερα γιὰ τὴν κοινωνία τῆς Κέρκυρας βλ. Δ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, Ἡ ἀπονομή τῆς δικαιοσύνης στὴν Κέρκυρα ἀπὸ τοὺς Μεγάλους Πρωτοπαπάδες τὴν Ενετικὴ Περίοδο (1604-1797), Ἀθήνα 1990, σ. 126-129. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα συνήθεια τοῦ νυκτερινοῦ ἐκκλησιασμοῦ τῶν ἀνύπανδρων γυναικῶν, πού ἀπαγορεύτηκε μὲ διάταγμα τοῦ Μ. Πρωτοπαπᾶ Ἀναστασίου Αὐλωνίτη τῆς 11-11-1693 (Δ. ΚΑΠΑΔΟΧΟΣ, δ.π., σ. 301-302, ἔγγραφο ἀρ. 104) ὅπως καὶ ἡ λήψη ἐιδικῆς ἀπόφασης ἀπὸ τὴν Ἀδελφότητα τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ ἁγίου Λαζάρου μὲ τὴν ὁποία ὑποχρεώονταν οἱ ἐφημέριοι νὰ θυμιάζουν καὶ στό γυναικωνίτη καὶ νὰ δίνουν ἀντίδωρο στίς ἐκεῖ εὐρισκόμενες γυναῖκες (Ἐγγρ. Εκκλ., φακ. 244, Libro no. 2, φ. 143v).

Ἡ ἀπόκλιση αὐτή πού παρουσιάζει ἡ κοινότητα τῶν ἀδυνάτων σέ σχέση μέ τό κοινωνικό πρότυπο τῆς ἐποχῆς, θά πρέπει ἴσως νά ἐξηγηθεῖ ἀπό τήν ἰδιαιτερότητά της ὅσον ἀφορᾷ τοὺς λόγους τῆς συγκρότησής της. Ὅλες οἱ κοινωνικές διακρίσεις (ἀξίωμα, καταγωγή, φύλο) πού διαχώριζαν τά μέλη της, καταπίπτουν ἐμπρός στήν καθημερινή θέα τοῦ θανάτου πού ὀφείλεται στήν προσβολή ἀπό τήν ἀσθένεια καί τό μόνο πού ἀπομένει εἶναι ἡ φροντίδα γιά τήν ἀνάγκη τοῦ ἄλλου.

3. Ἡ κοινωνική θέση τῶν «ἀδυνάτων».

Οἱ ἀδύνατοι καί ὁ τόπος ὅπου αὐτοί κατοικοῦσαν δέν φαίνεται νά τελοῦσαν ὑπό καθεστῶς ἀπομονώσεως, ἀντίθετα μάλιστα αὐτοί γίνονταν δεκτοί μέσα στήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς, ὁ δέ χῶρος καί ὁ ναός ἦταν ἀνοικτοί στόν καθένα.

Ἡ ἀντιμετώπιση αὐτῆ τῶν λεπτῶν εἶναι γνωστή καί στό Βυζάντιο, ὅπου ὁ νόμος περί ἀποπομπῆς τῶν λεπτῶν ἐκτός τῶν πόλεων φαίνεται πῶς δέν ἐτηρεῖτο αὐστηρά. Ἀντίθετα, ὅπως σημειώνει καί ὁ Θεόδωρος Βαλσαμών τόν 12ο αἰ., «μεθ' ἡμῶν δέ καί ἐκκλησιαζῶνσι καί συνεύχονται ὑπό τῆς νόσου μηδέν ἐμποδιζόμενοι ἀλλά μᾶλλον καί οἰκείουμενοι». Στίς πηγές ἀναφέρονται λωβοί οἱ ὅποιοι ἐσύχναζαν στοὺς δρόμους, τίς ἀγορές, τίς δημόσιες τελετές, τίς θρησκευτικές πανηγύρεις, τοὺς περιβόλους τῶν ναῶν, ὅπου συχνά διανυκτέρευαν, ἢ ὡς ἐπαίτες ἔξω ἀπό τά σπίτια τῶν πολιτῶν. Παράλληλα τά προοριζόμενα γιά τοὺς ἀσθενεῖς ἰδρύματα ἐντοπίζονται τόσο μέσα στίς πόλεις, ὅπως γιά παράδειγμα τό λεπροκομεῖο πού ἱδρυσε κοντά στό ἀνάκτορό της ἡ Σοφία, σύζυγος τοῦ αὐτοκράτορα Ἰουστίνου Α', ὅσο καί στίς παρυφές τους. Ἡ στάση αὐτή δέν ἦταν ἀσχετη μέ τό γενικότερο θρησκευτικό κλίμα καί τίς προτροπές τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν πρός αὐτοὺς ἀσκηση φιλανθρωπίας, ἡ ὁποία κάποιες φορές ἔφτανε στήν ὑπερβολή τοῦ «τῶν λωβῶν τά ἔλκη ἐκμάσσεσθαι αὐτοχείρως», πράξη στήν ὁποία συχνά ἐπιδίδονταν ἀκόμα καί μέλη τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας⁶⁵.

Στήν Κέρκυρα τοῦ 16ου αἰ. ἡ ἀντιμετώπισή τους εἶναι περισσότερο ὀρθολογική, ἀπαλλαγμένη ἀπό τήν ἀγωνία γιά τή σωτηρία πού ἔφτανε κάποιες φορές, ὅπως εἶδαμε, στά ὄρια τῆς κυριολεκτικῆς χρησιμοποίησής τους ὡς μέσων γιά τήν ἀσκηση φιλανθρωπίας. Ἀπό τίς πληροφορίες τῶν ἐγγράφων πού δημοσιεύουμε προκύπτουν τά ἑξῆς.

Ὁ ναός καί τά οἰκήματα βρίσκονταν στά προάστεια τῆς πόλης καί

65. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, δ.π., σ. 149-153.

σέ περιοχή πού χαρακτηρίζεται από πυκνή δόμηση καί ἐμπορική δραστηριότητα. Ἐνδεικτικός τῆς πυκνότητας τοῦ οἰκισμοῦ τοῦ Σαρόκου τό δεύτερο μισό τοῦ 16ου αἰ. εἶναι ὁ ἀριθμός τῶν οἰκοδομῶν πού κατεδαφίστηκαν γιά τήν περιτείχιση τῆς πόλης καί οἱ ὁποῖες, ὅπως εἶδαμε, ἀνέρχονταν στίς δύο χιλιάδες. Γνωρίζουμε ὅτι δίπλα στή μονή ἦταν τό σπίτι τοῦ Γεωργίου Ἁντωνάτου καί ἄλλων «ενοριτῶν», οἱ ὁποῖοι χρησιμοποιοῦσαν τό πηγάδι τῆς μονῆς μαζί μέ τούς ἀδυνάτους γιά ὑδρευση⁶⁶.

Ἡ ναός δέν ἱερουργεῖτο ἀποκλειστικά γιά τούς ἀδυνάτους ἀλλά ἦταν ἀνοικτός γιά κάθε πιστό. Ἀποτελοῦσε τό κέντρο ἐνορίας μέλη τῆς ὁποίας, ὅπως ἀναφέραμε, κάποια στιγμή ὀργανώθηκαν σέ ἀδελφότητα μέ σκοπό τή φροντίδα τοῦ ναοῦ καί τήν τακτική του ἱεουργία. Ἡ ἐνορία τοῦ ἀγίου Λαζάρου φαίνεται μάλιστα ὅτι ἦταν πολυπληθής ὅπως συνάγεται ἀπό τό γεγονός ὅτι τήν 6-1-1573, ἡμέρα τῶν Θεοφανείων καί μετά τήν τελετή τοῦ ἀγιασμοῦ, στό χῶρο τοῦ ναοῦ δημοσιεύθηκε ἀπό τόν καγκελάριο Στυλιανό Ρίκη ἀπόφαση τοῦ Μ. Πρωτοπαπᾶ Ἀλεξίου Ραρτούρου μέ τήν ὁποία ὁ ἱερομόναχος καί ἀγιογράφος Ἰωαννίκιος Μπογδάνος τιμωρήθηκε γιά ἠθικά παραπτώματα⁶⁷.

Τμήματα τοῦ προαυλίου τοῦ ναοῦ μισθώνονταν ἢ ἐκχωροῦνταν ἔναντι ἀντιπαροχῆς γιά τήν κατασκευή κατοικιῶν καί ἐργαστηρίων⁶⁸, μέσα στά πλαίσια τῆς ἐκμετάλλευσης τῆς ἀκίνητης περιουσίας τῆς μονῆς, ἢ τά ὑπάρχοντα ἐνοικιάζονταν τακτικά⁶⁹.

Ἀπό τούς ἱεουργούς τοῦ ναοῦ δύο τουλάχιστον, γιά τούς ὁποίους ἔχουμε σαφῆ στοιχεῖα, κατοικοῦσαν σέ κελί τῆς μονῆς· πρόκειται γιά τόν ἱερέα Φίλιππο Παλατιανό τό 1551⁷⁰ καί τόν ἱερομόναχο Γερμανό Καστροφύλακα τό 1576⁷¹.

Ἡ ναός καί ἰδιαίτερα ὁ νάρθηκας, στό διάστημα πού πιθανόν ἦταν ἐφημέριος ὁ ἱερέας καί νοτάριος Ἀλέξανδρος Χαμάλης, ἀποτελοῦσε τό χῶρο στόν ὁποῖο κατά κανόνα αὐτός συνέτασσε τίς διάφορες δικαιοπραξίες⁷², πού σημαίνει ὅτι ἦταν χῶρος συνάντησης, ἐπίλυσης διαφορῶν, ἐπίτευξης συμφωνιῶν, κ.λ.π., ἀνοικτός γιά τόν καθένα.

66. Ἐγγραφα 5, 1.

67. Ἐνετοκρατία, φακ. 81, filza 14, φ. χ. ἀ. (1ο), Κόπια. Τό ἔργο τοῦ Ἰωαννίκιου Μπογδάνου καί τίς περιπέτειες τοῦ βίου του πραγματευόμαστε σέ προσεχῆ μελέτη μέ θέμα τούς ζωγράφους στήν Κέρκυρα τήν ἐποχὴ τῆς Ἐνετοκρατίας.

68. Ἐγγραφα 1, 5.

69. Βλ. σημ. 40.

70. Συμβ. Π. 187, φ. 288ν.

71. Συμβ. Θ. 10, φ. 14ν.

72. Βλ. Συμβ. Χ. 18, φφ. 1-28, πράξεις τοῦ 1569.

Θά πρέπει όμως νά σημειώσουμε ὅτι οἱ πράξεις πού ἀφοροῦσαν τό ναό καί τήν κοινότητα συντάσσονταν στό χῶρο τοῦ ναοῦ παρόντων τῶν ἀδυνάτων, τοῦ ἡγουμένου καί τῶν Συνδίκων. Τό γεγονός αὐτό δέν ἀρκεῖ βέβαια γιά νά ὑποστηρίξουμε τήν ἰσχύ περιοριστικῶν μέτρων στήν κίνηση τῶν ἀδυνάτων. Ἐξάλλου σέ δύο ἀπό τά δημοσιευόμενα ἔγγραφα ὁ ἱερέας Νικόλαος Μόσχος, προσβεβλημένος καί αὐτός ἀπό τήν ἀσθένεια, παρουσιάζεται στούς Συνδίκους ζητώντας τήν ὑπό ὄρους ἔνταξή του στήν κοινότητα, στήν ἐκδίκαση δέ τῆς ὑποθέσεως καλεῖται νά παραστεῖ καί ἡ τότε ἡγουμένη. Ἡ ὁμαδική ὁμως μετακίνηση φαίνεται ὅτι ἀποφευγόταν, γι' αὐτό καί ἡ ἐπιλογή τοῦ ναοῦ ὡς χώρου σύνταξης τῶν πράξεων.

Τέλος, ἡ θέση τῶν λεπρῶν μέσα στήν οἰκογένεια δέν εἶναι σαφής. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ νομοθεσία τῶν Ἰσαύρων ἐπέτρεπε τή διάλυση τοῦ γάμου ἂν ὁ ἕνας ἀπό τούς συζύγους προσβαλλόταν ἀπό τήν ἀσθένεια. Οἱ προτροπές ὁμως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γιά ἀποχή ἀπό τήν ἐρωτική συνεύρεση μέχρι τήν ἔβδομη μέρα ἀπό τήν ἐμφάνιση τῶν ἐμμήνων φανερώνει ὅτι ἡ προσβολή ἀπό τήν ἀσθένεια δέν ὀδηγοῦσε ἀπαραίτητα στό διαζύγιο⁷³. Στήν περίπτωση πού ἐξετάζουμε, γνωρίζουμε ὅτι ὁ ἱερέας Νικόλαος Μόσχος διατηροῦσε οἰκογένεια, καί ὅτι ἡ ἔνταξη στήν κοινότητα τῶν ἀδυνάτων δέν προϋπέθετε τήν προηγούμενη λύση τοῦ γάμου. Ὅμως, λαμβάνοντας ὑπόψιν τά ἐπιχειρήματα τῶν ἀδυνάτων στήν παράστασή τους πρὸς τούς Συνδίκους μπορούμε νά ὑποθέσουμε ὅτι τήν στιγμή τῆς σύνταξης τοῦ ἀνωτέρω ἐγγράφου ἡ κοινότητα, στήν πλειονότητά της τουλάχιστον, ἀποτελεῖτο ἀπό μέλη μὴ συζευγμένα, διαφορετικά θά ἦταν ἄλλη ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ οἰκογενειάρχου καί διεκδικητῆ τῆς ἡγουμενείας ἱερέα Νικολάου.

73. Φ. ΚΟΥΚΟΥΛΕΣ, ὁ.π., σ. 152.

ΕΓΓΡΑΦΑ¹

1.

Συμβ. Σ. 147, φ. 307γν.

3-5-1539.

Εν ονόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῆς Ὑπεράγου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καί ἀειπαρθένου Μαρίας| μητρὸς αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἀμὴν. ἀφλθ^ω ἡμέρα γ^η. τοῦ Μαΐου μηνὸς ἰνδικτιῶνος ιβ^{ης}:| ἐσωθεν προαυλίου μονῆς τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐν τῷ ἐμπορίῳ τῶν Κορυφῶν.| Ἐπειδὴ τὰ παντοῖα ἀγαθὰ τῆς κοινώτητος τῶν ἀδυνάτων τῶν ἐκ τῆς ἱεράς| νόσου οἰκούντων ἐν τῇ ρηθείσῃ μονῇ τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἐκυβερνῶντο ἐκ| παλαι, καὶ αἰε κυβερνῶνται ἐκ τοῦ κατὰ καιρὸν εὐρισκομένου ἡγουμένου εἴτε| ἡγουμένης τῆς εἰρημένης κοινώτητος μετὰ θελήσεως τῶν κατὰ καιροῦς εὐρισκομένων εὐγενεστάτων Σιντίχων τῆς τιμιωτάτης κοινώτητος τῆς παρουσίας πόλεως Κορυφῶν| ὡς κυβερνήται των ρηθέντων ἀδυνάτων καθὼς ὑπὸ διαφόρων γραφῶν φαίνονται| καὶ νῦν εὐρίσκεται ὅτι ἡ ρηθείσα κοινώτης ἔχει τινὰ τόπον ἀδειον εἰς τὸ ρηθέν προαύλιον εἴτε φραγμόν| τῆς εἰρημένης μονῆς ἐγγὺς τοῦ κελίου εἴτε ἐργαστηρίου ὅπερ ἡ παρούσα κυρά Καταφυγή μοναχὴ οἰκεῖ ὡς| ἡγουμένη τῆς εἰρημένης κοινώτητος καὶ ἐγγὺς τῆς δημοσίας ὁδοῦ. καὶ ἕως εἰς την οπήν ἣτις ἐστὶ| πρὸς την εἰρημένην δημοσίαν διὰ ἐξέλευσι τῶν ὑδάτων τῶν παρὰ τῶν ρηθέντων ἀδυνάτων| χεομένων τοῦ μακροῦς οὐργιες πέντε καὶ ὅσον περισσότερον εὐρεθὴ καὶ τοῦ πλάτους οὐργιες τρεῖς ἀκουμπὶ| ζοντος εἰς τὸν τοῖχον τοῦ ρηθέντος κελίου εἴτε ἐργαστηρίου ἐξ' οὗ τόπου οὐκ εἶχε ἀλλ' οὔτε ἔχει ἡ ρηθείσα κοινώτης| τῶν ἀδυνάτων καν μίαν ἀπόλαυσιν ἀλλ' ἐνὶ ἀργός καὶ ἀσύμφορος καθὼς ὁράται την σήμερον καὶ προβλέπουσα ἡ ρηθείσα ἡγουμένη εἰς αὔξησιν καὶ ὠφέλειαν τῆς κοινώτητος τῶν αὐτῶν ἀδυνάτων| διὰ τοῦτο συνεφώνησε μετὰ τοῦ παρόντος τιμιωτάτου μισέρ Βήδου του Μπούα καὶ ἐπέ|δοσεν πρὸς αὐτόν τὸν εἰρημένον τόπον εἰς ὁποῖον τόπον ὁ εἰρημένος μισέρ Βήδος| ὑπόσχεται ἐξοδεύση ἐξ ἰδίου αὐτοῦ ἐξόδου καὶ ποιήση αὐτόν ὀσπήτιον ἀνωγαιοκάτωγον| μετὰ ἐργαστηρίων κάτωθεν αὐτοῦ εἴτε μαγαζίων καθὼς ὁ εἰρημενος μισέρ Βήδος θελήσῃ| βάνοντας ἀρχὴν τῆς αὐτῆς οἰκοδομῆς κατὰ τὸ παρὸν καὶ

1. Στὴν ἐκδοση πού ἀκολουθεῖ ἀναλύθηκαν σιωπηρά οἱ βραχυγραφίες καὶ κεφαλαιογραφήθηκαν τὰ ὀνόματα προσώπων, τόπων καὶ ἀξιωμάτων. Οἱ συμπληρώσεις καὶ τὰ χάσματα πού ὀφείλονται σὲ φθορὰ τοῦ κειμένου δηλώνονται μὲ γωνιώδεις ἀγκύλες <>. Τὰ κενὰ τοῦ κειμένου δηλώνονται μὲ ἀστερίσκους***. Τὰ δυσανάγνωστα σημεῖα τοῦ κειμένου δηλώνονται μὲ τελείες ἐντός παρενθέσεως (...).

έως να τελειώση αυτό και έστων| ντας τετελειωμένον το αυτό όσπίτιον να κατηκεί εν αυτώ τε έν αυτοίς ό ρηθείς μισέρ| Βήδος και ή συμβιος αυτού κυράτζα Λάμπω θυγάτηρ του ποτέ μισέρ 'Αντωνίου του| Λίγγιου μέχρι τέλους ζωής αυτών πληρωνοντας εις την ρηθείσαν κοινωτητα των| αδυνάτων το κατ' έτος εις πάσαν έσχάτην του 'Αυγούστου μηνός διά σολδιάτικον|| του αυτού τόπου άσπρα² είκοσι πέντε, και ουχι άλλον τι μή έχων καν μίαν έξουσίαν| ό ειρημένος μισέρ Βήδος άλλ' ούτε ή προδηλωθείσα συμβία αυτού νά ξε|λώσωσιν έκ των ρηθέντων όσπητίων διά τινος τρόπου μήτε έγγράφως μήτε| άγράφως αλλά να έχωσιν αυτά έως τέλους ζωής αυτών ως άνωθεν και μετά| θάνατον αυτών να διαμείνωσι προς την ειρη- μένην κοινώτητα των αδυνάτων| διά μνημόσυνον αυτών αιώνιον και των προγεννητόρων αυτών και έπειδή έντός του αυτού| τόπου έστί πηγάδι, έξ ου λαμβάνουσι ύδωρ οι ρηθέντες αδύνατοι και οι ένορίται| της αυτης μονής διά άνάπανσιν αυτών διά τουτο ύπόσχηται ό ειρημένος μισέρ Βήδος ούτως:| ότι άνωθεν του αυτοϋ πηγαδιου να ποιήσει βόλτον κάτωθεν του ειρημένου όσπητίου διά| νά ένι πάντοτε τό αυτό φρέαρ άνεωγμένον να λαμβάνωσι ύδωρ έξ αυτού ή ρηθείσα| κοινώτης των αδυνάτων και οι ένορίται της ειρημένης μονής κατά την παλαιάν συνθήειαν| τήν πάσαν ώραν άνεμποδίστως και ούτως να ένι πάντοτε και διά μείζωνα αυτών| ένδειξιν γέγωνε το παρόν νοταρικόν έγγραφον ενώπιον του εύλαβεστάτου παπά| κύρ Πέτρου του Βρανιανίτη³ και των τιμιωτάτων μισέρ Ντζουάνη του Χαλκιοπουλου άρωματαρίου⁴| και μισέρ Θοχάρη του Κοντοπετρή μαρτύρων πρός τουτο κληθέντων και άξιωθέντων.

2. Για τό άσπρο καθώς και τήν αντιστοιχία του με τά λοιπά νομίσματα που κυκλοφορούσαν στην Κέρκυρα τον 16ο αι. βλ. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΙΔΗ, Ο Κερκυραίος στιχουργός Ιάκωβος Τριβώλης (στοιχεία από το Ιστορικό Αρχείο Κέρκυρας, 1515-1546), Έφα και Έσπέρια I (1993) 160-164, όπου και εκτενέστερη βιβλιογραφία.

3. Νοτάριος Κερκύρας, άδελφός του έπίσης νοταρίου Θεοδώρου Βρανιανίτη (1553-1567). Έχει διασωθει ένας φάκελος (Συμβ. Β. 176) με δύο κατάστιχα που καλύπτουν τό χρονικό διάστημα από 4-12-1537 έως 25-10-1561. 'Ο κατάλογος των νοταρίων του 'Ιστορικού 'Αρχείου Κερκύρας τον αναφέρει ως «Βρανιανίτη», ό ίδιος όμως σημειώνεται ως «Βρανιανίτης» (βλ. Συμβ. Β. 176, passim). Η δραστηριότητά του ως νοταρίου εκτείνεται τουλάχιστον από τό 1523 έως τό 1565, όπως προκύπτει από πληροφορίες διάσπαρτες στα κατάστιχα άλλων νοταρίων. Έτσι σε πράξη της 7-2-1523 παρίσταται ως μάρτυρας και μνημονεύεται με τήν ιδιότητα του νοταρίου (Συμβ. Σ. 147, φ. 31v), ενώ σε πράξη της 25-3-1567 γίνεται μνεία «ήστρουμένου γεγραμένου εις τας πράξεις του ποταί εύλαβεστατου ιερέως κυρίου Πέτρου Βραγιανίτη... εν τό έτι αφε' μαίου κη'» (Συμβ. Μ. 327, φ. 14r).

4. 'Ο Τζουάννης Χαλκίόπουλος, με τήν ιδιότητα του άρωματαρίου, άπαντά συχνά στα νοταρικά έγγραφα. Σημειώνουμε ένδεικτικά τήν παρουσία του τό 1522 (Συμβ. Σ. 147, φ. 18r), τό 1539 ως μάρτυρα (Συμβ. Σ. 147, φ. 307v) και τό 1544, όπου αναφέρεται τό

2.

Συμβ. Σ. 148, φ. 191v - 192r.

6-11-1545.

+ *Ἡμεῖς Φραντζέσκος Κάφιρις Ἰάκωβος ὁ Μπιδέλης καὶ Ντζόρτζη Τοπαλίτης | Σύντιχοι τοῦ ἐνεστῶτος ἐνιαυτοῦ τῆς τετιμημένης κοινώτητος Κορυφῶν ἀπόντος τοῦ ἑτέρου | ἡμῶν συντρόφου μισέρ Βήδου τοῦ Μπούα τιμιωτάτου καὶ ἐξῆς. | Ἐνώπιον ἡμῶν ἐμφανίσθη παπὰ κύρ Νικόλαος ὁ Ἰωαννοινιάτης λεγόμενος Μόσχος ἀναζητῶν | ἵνα αὐτόν ἡγούμενον, διὰ δυνάμεως τοῦ ἡμετέρου ὀφικίου θέσωμεν | ἐπάνω τῶν ἀδυνάτων τῶν ἐκ τῆς ἱεράς νόσου οἰκούντων ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀγίου Λαζάρου | ἥτις ἐστὶ τῆς ρηθείσης κοινώτητος καὶ πάντοτε ὑπὸ ἀνδρῶν τό τάγμα | τῆς αὐτῆς ἀσθενείας ἐκυβερνάτον ἐπειδὴ καὶ αὐτος ὁ ριθείς ἱερεὺς, ἐκ | τῆς αὐτῆς ἀσθενείας πάσχει καὶ οὐκ ἐστὶ δίκαιον ἀπελθεῖν ἐν τῇ ρηθείση | μονῇ εἶναι ἐν τῇ ὑποταγῇ μιᾶς γυναικός ἐκ τῆς στερραϊᾶς γῆς καὶ μάλιστα | ἱερεὺς ὢν προ πολλῶν χρόνων καὶ Κερκυραῖος, εἶναι ἐν τῇ ὑποταγῇ | μιᾶς γυναικός καὶ ταῦτα ξένης ὡς ἄνωθεν καὶ διὰ τοῦτο ἀναζητεῖ ἵνα | δι' ἡμετέρας ἐξουσίας θέσωμεν αὐτόν ἐν τῇ ρηθείση μονῇ καὶ εἶναι ἡγούμενον καὶ κυβερνήτην | τῆς αὐτῆς κοινώτητος τῶν ἀδυνάτων, κατὰ τὴν ἔκπαλαι συνθήειαν εἰς τὰς ἐσόδους καὶ ἐξόδους | αὐτῆς καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀκούσαντες δὲ ἡμεῖς τὴν ἀναζήτησιν τοῦ εἴρη | μένου ἱερέως ὡς ἄνωθεν ὄντες καὶ οἱ τρεῖς προδηλωθέντες Σύντιχοι | ἐκ μιᾶς βουλῆς καὶ γνώμης, προορῶντες εἰς τιμὴν τῆς εἰρημένης τιμιωτάτης | κοινώτητος καὶ εἰς ὠφέλειαν καὶ ἀνάπαισιν τῆς ρηθείσης ἀδελφώτητος | τῶν ἀδυνάτων ἵνα μὴ εἰς ἐλάττωσιν τὰ ἀξιώματα τῆς ρηθείσης τιμιωτάτης | κοινώτητος ἔλθωσιν, ἀλλὰ εἰς ἀνάμνησιν καὶ βεβ<αί>ωσιν καθὼς τό δίκαιον ἀπαιτεῖ | διὰ τοῦτο, διὰ δυνάμεως τοῦ ἡμετέρου ὀφικίου λέγομεν διορίζομεν καὶ ἀποφασίζομεν | οὕτως: ὅτι ὁ εἰρημένος παπὰ κύρ Νικόλαος νά σεβῆ⁵ ἐν τῇ ρηθείση μονῇ*

ἐργαστήριό του ὡς τόπος συντάξεως πράξεως (Συμβ. Π. 14, φ. 70v). Πιθανόν ἀπό τὴν ἴδια οἰκογένεια προέρχονται οἱ ὁμότεχνοι Ἀνδρέας Χαλικιόπουλος (Συμβ. Φ. 21, φ. 10r, πράξη 26-2-1546 “in apotheca m.ri Andrea Chalichioruli aromatarii”) καὶ Φράγγος (Συμβ. Μ. 327, φ. 79r, πράξη 26-8-1567, ὅπου ἀναφέρεται ὡς «ποτέ»). Ἀρωματάριος ἢ σπετζιάριος πιθανόν ἦταν ἐκεῖνος πού εἶχε ἐργαστήριο παρασκευῆς καὶ πωλήσεως φαρμάκων (βλ. ΕΜΜ. Ι. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ, Ἡ Φαρμακευτικὴ εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ τὴν Ἐπτάνησον ἐπὶ Ἐνετοκρατίας καὶ Ἀγγλικῆς Προστασίας 1204-1797-1865, *Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τόμ. Γ', Φυσικομαθηματικὴ Σειρά, ἀριθ. 2, σ. 1-2) ἢ ὁ ἀρωματοπώλης (βλ. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΖΑΡΙΔΗ, ὁ.π., σ. 174, ὅπου παραπομπὴ στό *Dizionario Etimologico*, τ. Ι, σ. 297, λήμμα *aromatario* καὶ περαιτέρω βιογραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν οἰκογένεια Χαλικιόπουλου).

5. εισέλθη.

καί κατοικεῖ εἰς ἓν τῶν κελλίων| καί ἐνι ἡγούμενος τῆς ρηθείσης κοινώτητος τῶν ἀδυνάτων καί κυβερνήτης αὐτῶν καί| πάντων τῶν ἐσώδων καί ἐξόδων αὐτῆς τόσον τῶν παρόντων ὅσον καί τῶν μελλόντων εἶναι ἐκ τῆς| αὐτῆς κοινώτητος κατά τὴν παλαιάν συνήθειαν ὅτι οὐκ ἤλθομεν καταλύσαι τόν νόμον| ἀλλά πληρῶσαι αὐτόν μάλιστα δέ, ὅτι τῆ δ' του ἐνεστῶτος μηνός ἐξ ἀναζητίσεως τοῦ ρηθέντος ἱερέως|| ὄρισαμεν τὴν εἰρημένην ἡγουμένην ἐξ οφφικίου ἵνα τὴν σήμερον ελθεῖν ἐνώπιον| ἡμῶν μετὰ τῶν παντίων αὐτῆς δικαιωμάτων ἀποκριθῆναι τοῦ ρηθέντος ἱερέος| καί οὔτε αὐτὴ ἐμφανίσθη οὔτε τίς ἕτερος δι' αὐτῆς ἦλθεν ἀποκριθῆναι| καί οὕτως ὡς ἀνωθεν ἐδιορίσαμεν παρόντος μὲν τοῦ εἰρημένου ἱερέως| ἀπουσίας δέ τῆς ρηθείσης ἡγουμένης κατακρένοντες τὰς ἐξόδους| τῆς παρούσης εἰς τὴν εἰρημένην ἡγουμένην. Εδόθη Νοεμβρίου 5' ἰνδικτιῶνος δ' ἀφμε'.

3.

Συμβ. Π. 186, βιβλίο 2, φ. 9ν - 10ρ.

2-8-1547.

Ἡμεῖς Ἀντώνιος Ἐπαρχος, Ντζάνες Καπέλος, καὶ Ἱερόνυμος Φλόρος Σίντιχοι του ἐνεστῶτος ἐνι|αυτοῦ τῆς τιμιωτάτης κοινότητος Κορυφῶν ἀπόντος του ἐτέρου ἡμῶν συντρόφου|μισέρ Στέφου Φιωμάχου τιμιωτάτου Σιντίχου ἐνόπιον ἡμῶν ἐμφα|νίσθη παπὰ κύρ Νικόλαος ὁ Μόσχος λεγόμενος Ἰωανηνιώτης⁶ ἀναζιτών ἵνα|αὐτόν ἡγούμενον διὰ δυνάμεως τοῦ ἡμεταῖρου ὀφικίου θέσωμεν|ἐπάνω τῶν ἀδινάτων τῶν ἐκ τῆς ἱεράς νόσου οἰκούντων ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Λαζάρου ἣτης ἐστὶ τῆς ριθήσης κοινώτητος καθὼς πάντως|ὑπὸ ἀνδρόν το τάγμα τῆς αὐτῆς ἀσθενείας ἐκυβερνάτων|ἐπιδὴ καί αὐτός ὁ ριθεὶς ἱερεὺς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀσθαινίας πάσχει καὶ οὐκ ἐστὶ δι|καιον ἀπελθεῖν ἐν τῇ ρηθήσει μονῇ καί εἶναι ἐν τῇ ὑποταγῇ μιᾶς γυναικας|καί ταῦτα βουβῆς καί ἄλαλης καί μάλισθα ἱερέως ὦν πρό|πολλῶν χρόνων καί Κερκυραῖος, εἶναι ἐν τῇ ὑποταγῇ μιᾶς γυναικός ὡς|ἀνωθεν διὰ τοῦτο ἀνεζίτη ἵνα διὰ εἰμεταίρας ἐξουσίας θέσωμεν|αὐτῶν ἐν τῇ ριθήσει μονῇ καί εἶναι ἡγούμενον καί κυβερνήτην τῆς αὐτῆς|κινώτητος τῶν ἀδυνάτων κατά τὴν ἐκπαλαί σινήθειαν καί εἰς τὰς ἐ|σώδους καί ἐξόδους αὐτῶν καί τὰ ἐξῆς.

Ἀκούσαντες δε εἰμεῖς μετὰ του ἐτέρου|ἡμῶν συντρόφου μισέρ Στέφου Φεωμάχου τὴν ἀναζήτησιν|του εἰρημένου ἱερέως οὔσα εὐλογοῖ καὶ δικαία

6. Ὁ ἱερεὺς Νικόλαος Μόσχος δέν ζεῖ στὰ 1550, ἀφοῦ σέ νοταριακὴ πράξη ἀναφέρεται ἡ «κυρά Νάστω πρεσβυτέρα τοῦ ποτὲ εὐλαβῆ παπὰ κύρ Νικολάου Ἰανινιότη λεγομένου Μόσκου» (Συμβ. Β. 176, φ. 264ν).

καί επιδή ἤδωμεν| και ἐτέραν γραφήν ὅπερ ἐπρόσφερεν εἰς υἱάς οἰοιαν εἶχων| πιήσιν αὐτοῦ ἢ ἀπερασμένοι τιμιώτατοι Σίντιχοι της ρηθήσης τι| μιωτάτης κοινώτητος γεγραμένη παρά νοταρίου κύρ Πέτρου Σπόγγου εν τῷ ἔτει ἀφμε' ἡμέρα ς' του Νοευρίου μηνός ἰνδικτιώνος δ^{ης}, οἰδῶμεν και μίαν τερμι|νατζιον⁷ του μεγαλειωτάτου Ρεντζημέντου⁸ γεγραμένης την ια' του Μαρτίου μηνός|| εν τῷ ἔτει ἀφμς' προορόντες οὖν εἰς τιμήν της εἰρημένης τιμι|ωτάτης κοινότητος και εἰς οφέλιαν καί ἀνάπαυσιν της ρηθήσης κινώτητος των ἀδυνάτων ἵνα μή εἰς λύθην και εἰς ἐλάττωσιν τα πρώην| αξιώματα της ρηθήσης τιμιωτάτης κοινώτητος ἐλθῶσιν, ἀλλ' εἰς ἀνά|μνησιν και βεβαίωσιν καθῶς τό δίκαιον ἀπαιτεῖ, διά τοῦτω εἰς ἐπακολούθουσιν και τελειῶσιν, ὃ λέγεται ἐκζεκουντζιόν⁹ της| ἀναγεγραμένης γραφῆς των ἀπερασμένων τιμιωτάτων Σιντίχων| και δετερμινατζιόνος του μεγαλιωτάτου Ρεντζημέντου οἰμεῖς οἱ| προδιλοθέντες τρεῖς Σίντιχοι ἀποντος τοῦ ἐτέρου ἡμῶν σιντρόφου| μισέρ Στέφου Φεωμάχου διά δυνάμεως του ἡμεταίρου οφφικί|ου λέγομεν και βουλῶμεθα οὕτως. Ὅτι ὁ ριθεις παπά κύρ Νικόλαος| να σεβή ἐν τη ρηθείση μονή και κατοική εν τῷ κελίῳ τῷ ἰγουμενιῳ| αὐτῆς και ἐνι ἡγουμενος της ρηθήσης κοινώτητος των ἀδυνάτων ἕως| τέλους ζωῆς αὐτοῦ και κυβερνητής αὐτῶν και των ἐσόδων| και ἐξόδων αὐτῶν τόσων τον παρώντων ὅσων και τῶν μελῶντων| εἶναι ἐν τη αὐτῇ κινώτητι κατά την παλαιάν σινήθιαν με τοιοῦ|τον τρόπον ὅτι να ἡμιράζην τῷ αὐτῷ ἄλλον υσόδιμαν εἰς τοὺς ἀδι|νάτους τις αὐτῆς κινώτητος και οὐχί σε ἄλων τρόπον κατά το ἰωθῶς και| κατά την παλαιάν σινήθιαν ὅτι οὐκ ἴλθομεν καταλίσαι την| παλαιάν σινήθιαν ἀλλά πληρόσαι και οὕτως ὡς ἀνωθεν ἐδιορίσαμεν| παρώντος μεν του ἰρημένου ἱερέως ἀπούσης δε τῆς ρηθήσης| ἡγουμένης και οὕτως διορίζωμεν ὑπό μαρτυρίας μισέρ Ἀνδρέου Στανί|τζα, μισέρ Ολυβιέρου Σκιλίτζη και κύρ Ἀλυβζύου Μπονφιόλι.|

Ἐγράφη ἐσῶθεν ντατζίου του τράφιγου εν μηνί Αυγούστῳ β' ἰνδικτιώνος ε' ἀφμζ'.

4.

*Ἐγγραφα Ἐκκλησιῶν, φάκ. 244 - 253 Γ, filza no. 67, ἔγγραφο no.79.

Ἐκλαμπρώτατοι και δικαιοτάτοι αὐθέντες ἐ| μεις οἱ ἔπτοχοί ἀδύνατοι

7. terminazione: ἀπόφαση.

8. reggimento: διοίκηση.

9. esecuzione: ἐκτέλεση.

τοῦ ἀγίου Λαζάρου ἔχω | μεν ἀπό ἐκπαλαι την συνήθειαν ετούτιν | ὅτι ἀπότυχοντας του ἡγουμένου ἢ ἡγου | μένης, να μένη ἕτερος οπού νά ευρίσκεται | στην κινώτητα παλαιώτερος τόσον ἀνδρας | ὅσον γυναίκα καί ἐτζη ἀπερνοῦσαμε ἕως | τόρα. Απότυχη ο Λοβοιωάννης ἔμεινε η Ἀνησία | ηγουμένη. Απότυχη η Ἀνησία ἔμεινε ο Γε | ράσημος. Απότυχη ο Γεράσημος ἔμεινε | η Μαγδαλινή. Απότυχη η Μαγδαλινή ἔμεινε | ο Γενάδιος. Απότυχη ο Γενάδιος ἔμεινα ε | γώ η ἐπτοχή ὅπου ευρίσκομαι την σήμερον και | αφών ευγήκαμε ἀπό το σήδηο¹⁰ ἕκαμα ὅσον μπό | ρεσα ἢ ἐπτοχή καί ευτίασα την ἐκκλησία | ἐσκέπασα τούς ἀρτηκούς¹¹ ὄλλους, ευτίασα | καί ἐσκέπασα τά κελεία ὅπου κατοικοῦμε την σήμερον ὅσοι ευρίσκουμέστεν καί τούτο ὅτι υ πόρ | τα ἀνικτή ὁποιος ἀδύνατος θηλήσει νά ἐρθη νά | κατηκήσει καλῶς νά ἐρθη νά ἀπερνά, με την ελαι | ημοσύνη των χριστιανῶν καθῶς ἀπερνούμε και ἡμῆς. | Αὐτός ὁ καλῶς ἱερεῦς ὅπου ἀναζητή νά ἐλθη ὡς α | δύνατος καλῶς νά ἐλθη ας φτιάση ἕνα κελή | καί ας κατοικοί να ἔνε ἕνας ἀδελφός μεταμάς | και με τούς μέλοντας ἐλθῆν. ἀμί ὡς ἀναζητά | νά μέ εὔγαλι ἀπό ἐκεῖνο ὅπου ευρίσκομαι νά | ἔμπη αὐτός οὐδέν τό θέλη ὁ Θεός οὔτε ἡ δικαιο | σύνη. Ἐγώ ἢ ἐπτοχή ὅπου ευρίσκομαι τάχα η | γουμένη ἔχω ὅπου ἐδούλευσα τούς ἀδυνάτους | καί τά κελεία ετούτα χρόνους κε ', τί με ἐπτο | χηκό ὅπου ἡφερα τί με τα ψυχηκά τῶν χριστιανῶν | καί εἰς τούτο δέομαι τῶν Θεόν και την ἐκλαμπρωτά | την και δικαιοτάτην αὑθεντία νά μηδέν ἔχω | ἀδικο.

Εμεῖς οἱ ἀδύνατοι ὅπου ευρίσκομε | στε ἡμεστεν εὐχαρηστημένοι με την ηγουμένη ὅπου ἔχωμε, αὐτόν οὐδέν τόν θέλομεν διά ἡγούμενον ὅτι ἔχει γυναίκα και παιδεῖα καί γαμβρούς και εμεῖς θέλομεν ἦστε κακά ἀναπαμένοι ἐξ αὐτοῦ. || και ας κάθηται ο καλῶς ἱερεῦς να ἀναπεύηται | ἐκεῖ ὅπου ἔνε τόρα τόσους χρόνους και ἔχει και | ἡγουμενεύει τα ψιχηκά τῶν ἀδυνάτων τῆς Σπηλίας και τα λδήρητα¹² και ἄς κάθηται | ἐκεῖ καθῶς ἦταν και ἐκπαλαι ἢ ἀδύνατοι τῆς | Σπηλίας μετά ψυχηκά τους και ἄς μί μας ἐνο | χλῆ τους ἐπτοχους καθῶς μᾶς διαφεντεύουν | και ἢ γραφές τῆς ἐκλαμπρωτάτης αὐ | θεντίας. Εμεῖς με κοσσίεο¹³ οὐδέν ἔχωμε να κά | μομε. ἀμί ἐχωμεν τούς ἐντημοτάτους Συντίχους νά μάς κυβερνοῦν και διαφεντεύουν | καθῶς ἦνε ἐκ την ἐκλαμπρωτάτην αὑθεντία | διαφεντωρή¹⁴ μας πάντοτε οποῖοι ευρησκονται τον | πάσα χρόνον και ἐτζη παραδηδωμέστεν και εἰς | τό ἐκλαμπρώτατον ρεντζημέντο τῆς δικαιοτάτης αὑθεντίας να

10. assedio: πολιορκία. Ἐναφέρεται στήν τουρκική πολιορκία τῆς πόλης τό 1537.

11. νάρθηκες.

12. τά diritti: τά δικαιώματα.

13. consiglio: συμβούλιο.

14. ὑπερασπιστές.

μηδέν έχωμεν άδικο. Καί έτζη δεομεστέν ήμέρα καί νύκτα| τόν πανάγαθον
Θεόν διά την εκλαμπρωτά| την μας αυθεντίας νά έχει νύκος.

5.

᾽Εγγραφα ᾽Εκκλησιῶν φάκ. 244 - 253 Γ, φίλιτζα Ε΄, ἔγγραφο no 78.

αφημ^ο. ήμέρα ζ^η. τοῦ ᾽Ιουλλίου μηνός ινδικτιῶνος ζ^η^ς. Ἐσῶθεν ἄρ-
θηκος μονῆς τοῦ ἁγίου καί δικαίου Λαζάρου οἱ τημιό| τατοὶ Σύντιχοι τοῦ
ἐνεστῶτος ἐνιαυτοῦ τῆς τιμιωτάτης κοινότητος Κορυφῶν μισέρ| Πιέρος
Σηριανός, μισέρ ᾽Αλοῖζος Δελαμπιώντας μισέρ Ἰάκοβος ᾽Αβράμης ἁ|
πόντος τοῦ ἐτέρου αὐτῶν συντρόφου μισέρ ᾽Αλοῖζου ᾽Αρκουδή ἀλά μέ
λόγον καί θέλημα αὐτοῦ| ἐπίησαν παρόντες δέ καί ἡ τρεῖς ἀπό ἐνός
μέρους καί κυρά Κασιανή μοναχή ὡς αὐτή| εὐρισκομένη την σήμερον
ήγουμένη τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Λαζάρου μετά πασῶν τῶν| ἀδυνάτων μο-
ναχῶν τῶν ἐχωμένων την ἱεράν νόσων ἠβλέποντας δέ ὡς προβλε| πτέ καί
κυβερνηταί τῆς αὐτῆς μονῆς ὅτι ὁ τόπος ὄπερ ἐναί πλησίον τῆς ρηθεί|
σης μονῆς ἐνε τῆς πάσι βατός καί οὐκ ἔχει κανέναν συμφέρον ἐκ τόν
αὐτόν| τόπον ἢ αὐτή μονή διό ἡ ἀναγεγραμένη τιμιότατοι Σύντιχοι καί ἡ
παρούσα| κυρά Κασιανοί μοναχή ὁμοῦ μετά πασῶν τῶν ἀδυνάτων των
ἐκείσαι εὐρι|σκομένων εἰς τήν αὐτήν μονήν παρόντες συνεφώνησαν μέ
τόν παρόντα κύρ Γεώργιον| Δανίλη καί ἐπέδοσαν πρὸς αὐτόν καί πρὸς
τούς αὐτοῦ κληρονόμους καί διαδόχους| ὄλον τόν τόπον τῆς ρηθείσης
μονῆς ἡγουν ὄπερ ἐναί πλησίον τοῦ ἄρθηκος| καί ἐναί πλησίον κύρ
Γεωργίου τοῦ ᾽Αντωνάτου εἰς τήν ὁδόν δημοσίαν ἡγουν ὄλην| την φάτζαν
ἀπό τήν μίαν ἐγγονή¹⁵ τοῦ πύργου τοῦ ἄρθηκος τῆς αὐτῆς μονῆς δρήτα
λένια¹⁶ καί ἔως τήν ἄλην ἀγκον<ή> τοῦ πύργου το<ῦ> ὄσπη|τίου τοῦ
ἄνωθεν κύρ Γεωργίου καί τό πλάτος μέσα πρὸς την μερίαν τοῦ κύπου|
οὐργίαις τέσσαρες ἡμισι τῆς τέσσαρες οὐργίαις νά κτίση καί την ημισι
οὐργι|αν νά τήν ἔχει διά προαύλιον καί νά ὀφίλη ὁ ρηθείς κύρ Γεώργιος
μέ πάσαν ἔ|ξοδον ἐδικό του νά κτίση τόν αὐτόν τόπον καί ποιήσι ἐργα-
στήρια διό ἀσ|βεστόχτιστα καί εἰς τό ὕψος ὡς καθῶς εἶναι τά ἐργαστήρια
τοῦ ἄνωθεν| κύρ Γεωργίου καί μέ καλήν ξυλήν καί ὄμοια καί τά διό καί
νά λαμβάνη τό ἔνα ἢ ρηθείσα| μονή ὄπερ ἐνε πλησίον αὐτῆς καί τό
ἔτερον νά ἐναί τοῦ κύρ Γεωργίου καί τῶν αὐτοῦ κληρωνό|μων καί

15. γωνία.

16. dritta linea: εὐθεία γραμμή.

διαδόχων¹⁷ και ἄν πολλακῆς και ἤθελεν ποιήσι ο ρηθείς κύρ Γεώργιος ἐκ τὰ ρηθέντα | δύο ἐργαστήρια τό ἕνα ἐγκρητον και τό ετερο ἐλάσσον νά ἤμποροῦν ἡ ἐβρησκό | μειοι Σύντοχοι εἰς τήν αὐτῶν ἐξουσίαν νά λαμβάνουν ἐκ τὰ διό ἐργαστήρια | οἶον τοὺς ἀρέσει και νά χρεοστή νά τὰ οἰκοδομήσει και τελειώσει ο ρηθείς κύρ Γεώργιος εἰς δι | ορίαν μῆνες εναία ἀρχηρόντας ἀπό τήν σήμερον ὑπόσχεται δέ και τοῦτο ο ρηθείς κύρ Θεόδω | ρος ὡς ἐστίν παρῶν αὐτάδελφος τοῦ ρηθέντος κύρ Γεωργίου νά δώση πρὸς τήν ρηθεί | σαν μονήν διά ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ του τοῦ κύρ Γεωργίου πρὸς τοὺς ρηθέντας | Συντήχους διά ὄλον τόν ἐρχάμενον Αὐγουστον δουκάτα ἐξη κουρέντε ὅπως νά βάλουν | και ἐξοδιάσουν εἰς ἃ χριάζεται και ἐλήπονται εἰς τήν αὐτήν μονήν. ὀφίλει δέ ο ρηθείς κύρ | Γεώργιος τοῦ κρατὴν και ἔχην το ριθέν αὐτοῦ ἐργαστήριον αὐτός και οἱ αὐτοῦ κληρωνόμοι και | διάδοχοι πωλήν δωρίστε ἀνταλλάτην προιξὴν διδῶναι και τα ἐξῆς. ἐπο | φυλομένων δέ τῶν ἀναγεγραμμένων τιμιωτάτων Συντήχων και τῶν ἐρχομένων και κυρᾶς | Κασιανῆς και πασῶν των ἐκεῖσαι εὐρισκομένων ἀδυνάτων ἐν τῇ αὐτῇ μονῇ | τοῦ διαυθεντίζειν τόν ἡρημένον κύρ Γεώργιον και τοὺς αὐτοῦ κληρωνόμους και δια | δόχους ἀπό παντός ἀνθρώπου τοῦ εἰς ἐναντιώτητα ἐλθεῖν και ἔχει τό ἰσχυρόν και βαί | βειον τό παρόν νοταρικόν ἐγγραφον¹⁸. Τό δέ ἰνστρουμέντο ὄπερ ἔγηγεν εἰς | τὰς πράξης τοῦ εὐλαβεστάτου ἱερέως παπά κύρ Πέτρου Βραγιανίτη ταῖς παρελθοῦ | σαις ἡμέραις ἡμέρα ε´ τοῦ Ιουνίου μηνός αφμη^ο. ἐπειδὴ ἔγηγεν ἀπόντων | και χωρίς ἐρώτισην και θέλημα των ἀναγεγραμμένων τιμιωτάτων Συντήχων ὡς αὐτοῖ | ὄπερ ὑπάρχουν προβλεπτέ και κυβερνητέ πρὸς τήν αὐτήν μονήν νά ἐναῖ κομενο | και οἰλιωμένω τό αὐτῷ ἰνστρουμέντο παρόντων θελήσεως δέ και τῆς κυρᾶς Κασι | ανῆς μετὰ πασῶν τῶν εὐρισκομένων ἀδυνάτων εἰς την

17. Μέχρι και τό 1569 τὰ ἐργαστήρια παρέμεναν ἀμοίραστα, ὁ δέ Γεώργιος Δανήλης κατέβαλλε ἐνοίκιο γιά τό ἐργαστήριο τῆς μονῆς. Στίς 23-11-1569 ἡ «κυρά Καταφυγή μοναχῆ ἡγουμένη τῶν συναδινάτων τῆς ἐνδόξου μονῆς τοῦ ἀγίου Λαζάρου παρουσα σωματικῶς ὁμολόγησε ὅτι ἐλαβε ὄλλον τό ἐνίκιον ὄπερ τῆς ἤθελε ὁ παρῶν κύρ Γεωργιος Δανήλης ἔως την σήμερον διά τό ἐργαστήριον ὄπερ εἶχε ἐνικισμένω ο ρηθείς κύρ Γεώργιος ἐκ τήν ἀνωθεν μοναχῆ... Τῇ αὐτῇ ἡμέρα ἐπειδὴ ὁ παρῶν κύρ Γεώργιος Δανήλης εἶχε κάμη μισιακά τὰ δύο ἐργαστήρια εἰς τόν τόπον τῆς ἐνδόξου μονῆς του αγίου Λαζάρου ὅποια ἦταν ἀνημίραγα ἔως τήν σήμερον και θέλοντας ἡ παρουσία κυρά Καταφυγή μοναχῆ μερίσε αὐτὰ ὡς ἡγουμένη των ἀδινάτων τῆς ἀνωθεν μονῆς δια τοῦτο τήν σήμερον συνεμφωνησαν θεληματικῶς τρόπου και ἔμερισε αὐτὰ εἰς τό μέσων και ἐλαβε ἡ ἀνωθεν μοναχῆ τό ἐν ἐργαστήριον εἰς τό μέρος αὐτῆς τό ὄποιο ἐνε πλησιον ἀρθίκο τῆς ἀνωθεν μονῆς και τό ἔτερο το ἠπῖρε ο ἀνωθεν κύρ Γεώργιος...» (Συμβ. Μ. 327, φ. 460γν).

18. Στίς 30-11-1550 οἱ ἀδύνατοι συνέταξαν νέα συμφωνία μέ τόν Γεώργιο Δανήλη γιά τήν κατασκευή ἐργαστηρίων δίπλα στά κελιά μέ ἀνάλογους ὄρους (Συμβ. Β. 176, φ. 283ν).

αὐτὴν μονήν. Τό δέ ρηθέν| ινστρουμέντο να ἔχει τό ἰσχυρόν καί βαίβιον
εἰς αεί. Μάρτυρες κύρ Νικόλαος Μαυρο|μάτις καί κύρ Λοῖσις Κυριάκης|

Εὐγάλλη ἐκ τῶν πράξεων του ποτε Ἐλοῖζου Βαριπράτη νοταρίου
ἀπό ρῆμα εἰς ρῆμα| ἀπαραλάκτος, ὡς ἐν ἐκείνῳ διαλαμβάνη παρά χειρός
ἐμοῦ Ἐλοῖζου τοῦ| Φλόρου καί νοταρίου¹⁹.

6.

Συμβ. Π. 187, βιβλίο 2, φ. 114γ.

14-7-1549.

Τῇ αὐτῇ ἡμερα εσωθεν μονης τοῦ ἁγίου και δικαίου Λαζάρου οἱ
τιμιωτατοι Σίντηχοι της| τημηωτατης κοινωτητος Κορυφων μισέρ Ἰάκωβος
ὁ Πετριτης μισερ Γαλιτέρ Μο|ρέλος καί μισέρ Αλυβύζης Δεφηντίνος
λεγόμενος Δακορόν ἀ|πόντος του ετερου αὐτον σίντρόφου μισερ Ἰακώβου
Καλωθετου πλίν| ὡς καταδοχήν²⁰ ὄπερ ἔχουν ἐξ αὐτοῦ, ἀπό ενός μερους
παρωντες ὁμολό|γεισαν ὅτι σὺνεμφῶνισαν μετά τοῦ παρωντος εὐλαβεστάτου
ιέρεως| παπα κύρ Νικολαου Περδικήρι λεγομένου Κουτρούλη καί ἐπέδοσαν|
αὐτοῦ τὴν ρηθησαν μονήν τοῦ ἁγίου Λαζάρου με τά παντία αυτης πρά|
γματα ιερά σκεύη καί βιβλία κατὰ τό ἀβεντάριον²¹ αυτης ἵνα| ιερουργην
καί ψάλην την ἄπασαν ακολουθίαν τῆς εκκλησιαστι|κῆς τάξεως εἰς αἰῶν
καί δόξαν τοῦ παντοδύναμου Θεοῦ καί| τοῦ ἁγίου καί δικαίου Λαζάρου
τοῦ τετραῖμερου καί φίλου Χριστοῦ καί| εἰς φίμην τῆς ἐκλαμπροτατης
αὐθεντίας τῶν Βενετιῶν καί εἰς| μακαριαν μνίμην τῶν μακαρίων| ἐκτητῶρων
καί ἐνωρήτων τῆς αυτης σεβασμίας μονης καί τοῦτω διά| χρῶνων ἔναν
ἐρχάμενον τελειον ἀρχίζοντας ὁ κερός ἀπό τές επτά| του νύν μηνός
κάμνοντας καλλά εἰς τὴν αυτην μονήν καί κατὰ τὴν περι|λυψιν τῶν
ἀπερασμένων (...) τῶν απερασμενων ιερουργων ὄπερ εἰ|χων πιῆσι οἱ
ἀπερασμένοι Σίντηχοι της ρηθησας τιμιωτάτης κοινώτητος καί ουτως
ὁμολόγησαν ὑπό μαρτυρίας μισέρ Βετοῦρο Πετριτῆ μισέρ Μάρκου Ντα|
μοδοῦ καί κυρ Σταματίου Ραυτόπουλου.

19. Τά κατάστιχα τῶν νοταρίων Ἐλοῖζιου Βαριπράτη καί Ἐλοῖζιου Φλόρου δέν ἔχουν διασωθεῖ, γι' αὐτό καί τό ὄνομά τους δέν ἀναγράφεται στόν κατάλογο τῶν νοταρίων τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κερκύρας. Ἡ ἀναφορά τους στό ἀνωτέρω ἔγγραφο ἀποτελεῖ τὴν πρώτη γνωστή σέ μᾶς δήλωση τῆς νοταριακῆς τους ιδιότητος. Κατάλογος τῶν νοταρίων πού ἄσκησαν τό ἐπάγγελμα στήν Κέρκυρα μέχρι καί τό 16ο αἰ. ἐτοιμάζεται ἀπό τοὺς γράφοντες μέ βάση ἀνέκδοτο ὄλικό τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Κερκύρας.

20. μέ τὴν ἀδεια, ἐξουσιοδότηση.

21. inventario: ἀναγραφή περιουσιακῶν στοιχείων.

7.

Συμβ. Π. 187, βιβλίο 2, φ. 187r - 188r.

22-6-1550.

Τῆ κβ^η τοῦ αὐτοῦ μηνος εντος μονης του αγίου καί δικαίου Λαζάρου οἱ τιμωτατοι Σίντοιχοι τῆς τιμωτάτης κοινωτητος Κορυφων μισέρ Βυτόριος Πετριτής μισέρ Αντωνιος | Μηδέεις καί μισέρ Νικολαος Μουζακίτης απόντος τοῦ ετέρου αὐτόν σῖν | τρῶφου μισέρ Θεάχαρει Κοντοπετρι παρωντες ὁμολόγεισαν | ὅτι σὺνεμφῶνισαν μέτα του παρωντος εὐλαβεστάτου ἱερέως | παπα κύρ Τιμωθέου Σπιρῖ καί βανωσιν αὐτόν εἰς την ρηθήσαν | σεβασμίαν μονήν καί ἐπέδοσαν αὐτήν αὐτου μετά παντία αὐτης | πράγματα ἱερά σκέβη, καί βηβλύα κατά τό κατωθεν | αβεντάριο ἵνα ἱερουργήν καί ψάλην τήν ἄπασαν ακολουθίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως εἰς αἰνων καί δόξαν τοῦ | παντῶδυνάμου Θεοῦ καί τοῦ ἀγίου καί δικαίου Λαζάρου || του τετραϊμέρου καί φύλου Χριστοῦ καί εἰς φύμην τῆς ἐκλα | μπροτάτης αὐθεντίας των Βενετιῶν καί εἰς μακαρίαν μνή | μην των μακαρίων ἐκτητῶρων καί ενοριτών τῆς αὐτῆς | σεβασμίας μονης καί τοῦτω δια χρόνων ἕναν ἐρχάμενον | τέλιον ἀρχίζοντας ὁ κερός ἀπό την η^η τοῦ ἰουλλίου μηνος | του ἐρχαμένου του νύν ἔτους κάμνοντας καλλά εἰς | τήν αὐτήν μονήν με τοιοῦτον δέ τρῶπον καί συμφωνίαν | ὅτι τό νίκη τοῦ ἑνός ἐργαστιρίου τῆς αὐτῆς μονῆς ἐκ τὰ ἐργαστήρια ὅπου ἐπίησεν ὁ κυρ Θεωδορος Δανίλης | το αὐτό νίκι τοῦ ἔνεστωτος χρονου ὅπου τελιωει τόν ἐρχάμενον | αὐγουστον να λαμβάνουν αὐτῶ οἱ ριθέντες τιμωτατοι Σίντοιχοι μισέρ Αντωνιος Μηδέεις καί μισέρ Νικολος Μουζακίτης ὅπιον νίκι ὑπάρχει εκ δουκάτα β^β καί να ξωδεύουν αὐτῶ εἰς πτιάσι των στα | σιδίων ἢ καί ἐτέρων χριαζῶμενων πτιαῦσιν τῆς αὐτῆς μονης τό δέ | νίκι του ετέρου ἐρχαμένου χρονου τῶν αφνα^α να λαμβάνει | ἐξ ἐκίνον ὁ ριθείς ἱερεύς δουκάτο ἕνα καί τό δευτερον να το λαμβά | νουν οἱ ευρισκομενοι τιμωτατοι Σιντοιχοι της τημηωτάτης κοινωτητως ἄν | τάμα με τον ἱερέαν της αὐτης μονῆς καί νά ἀγωράζουν με | ταυτά ἕνα τριώδιον δια την ρηθησαν μονήν. το δε αβεντάριο | τῆς αὐτῆς μονῆς ὑπάρχει οὕτως. εμπροτοις δυσκοπότιρον ἕνα | αργυροδιάχρισσο με το δισκάρι του αργυρό καί την λαβήδα | του αργυρή με τα καλίματά του. αἔραν ἕναν κόκινον βα | λαν λαβωραδον²² με χρισάφη. φοστράδον²³ με πράσινο με | ταξοτον. παλαια ὑπομανικα ζευγάρι ἕνα χρυσά | με τόν εὐαγγελισμόν ετερα ὑπομανικα χρισά παλαιά | ὑλυτόν ἕνα. φελόνι ἕνα πάνινο. στιχάρι ἕνα πάνινο | πετραχυλι ἕνα παλαιόν. τραπεζωφῶρι²⁴

22. lavorato: δουλεμένο, κεντημένο.

23. φοδραρισμένο.

24. τραπεζομάντηλο, κάλυμμα ἁγίας Τράπεζας.

ἓνα σταμπαδω| παλλαιό βυμόθυρα ζευγάρι ἓνα μπουρδινά²⁵ αν| θροπάρια
 ἀργιρά δ' μάτια αργυρά γ' κεφαλή ανθρωπινι αργυρή| μία στεφάνι αργυρό
 ἓνα ευαγγέλιο ἓνα ὀλασίμον απο|στολον ἓναν. ψαλιτήρι ἓνα. οκταῆχει
 ἓνα. λυτουργία| μία. παλαιά²⁶. μανουάλια των οἰκόνων τρία ξίλινα| καί
 της ἡσόδου δύο ξίλινα σταυρός ἓνας με τήν λάντζα του|| θύμιατόν ἓνα.
 μπρουτζινο αρτοφορι ἓνα κολῦ| βυθρας δύο. μπότι²⁷ ὅπου βάνουν τό αγιάσμα
 ἓναν| δίσκον ἓναν πανγγον ἓναν. της εκκλησίας υποσχόμενος| ὁ αὐτός
 ἱερεύς νά ειδι ὄλα τα ἔλαικα δένδρα της ρηθήσης| μονῆς σολδιάτικα
 ψυχικά νίκια καί ετερο καί νά τα φερει εγγραφως τον| εἰριμενων τιμωτάτων
 Σιντοίχων δια νά τα βάλουν καί αυτά| εἰς αβεντάριο δια ενθυμισιν μέλουσα
 καί ουτως σύνεμφων| νισαν ὑπό μαρτύριας μισέρ Μαρίνου Αραβανή καί
 μισέρ (...) | Μάντουκα. |

+ ὁ κύρ Γεωργιος ὁ Ρενεσιώτης πλιρνει εἰς την αυτήν μονήν| τόν
 καθε χρονον σολδιάτικα ὡς οἱ λοβοί εἶπων ἄσπρα 48.

+ ἡ κυράτζα Ντζουγάνα θυγατερα του ποτέ| Μουσουρα πλιρνει εἰς
 τήν αυτην μονήν τον καθε χρονον ὡς οἱ λοβοί εἶπων ἄσπρα 14.

+***** ὅπου κανει τα τορκία²⁸ εἰς τόν Σαντάγγελον²⁹ πλισίον
 τών ἐργαστιρίων του ποτέ| μισέρ Πιέρου Ἄντωνῆ Καπέλου πλερνει
 των| καθε χρονον ὡς οἱ λοβοί εἶπων ἄσπρα 20.

+ πλιρόνουν ψυχικόν εἰς τόν Ποταμόν| κρασί ξεστες ἔξ τον χρονον.

+ πλιρόνουν στους Καλαφατιώνες ψυχικόν ὁ***** λάδι ξεστα
 μία τον χρονον ὡς οἱ λοβοί εἶπων.

8.

Συμβ. Μ. 327, φ. 608v- 609r.

13-8-1570.

Τῇ αὐτῇ ἡμέρα ἔσωθεν μάνδρας τοῦ ἀγίου καί δικαίου Λαζάρου κυρά
 Καταφυγῆ| μοναχῆ ἀδυνάτη ἡγουμένη τῆς ἄνωθεν μονῆς καί μάστρο
 Γεωργιος Ζαγορήτης| ὀβρησκόμενος πριόρης τοῦ μπαροντα χρονου εἰς

25. ὑφάσματα βαμβακερά ἐγχώριας κατασκευῆς.

26. Σύμφωνα μέ τό ἱνβεντάριο πού περιλαμβάνεται στήν σύμβαση ἱερουργίας τῆς 10-12-1551 (Συμβ. Π. 187, φ. 288r - 289r) ὁ ναός κατεῖχε ἐπιπλέον «καί νέα εφετινή (λειτουργία) αγορασμένη τῆς σταμπας κενούρια. τριώδιον ἓνα πεντικοσταριον ενα και ρολόγιον ἓνα και του χερίου γράμα παρακλητικων ενα με τους κανῶνες».

27. λαγήνι γιά ὑγρά.

28. σιδερένια στεφάνια πού χρησιμοποιοῦνται στό δέσιμο τῶν βαρελιῶν.

29. στήν περιοχὴ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Φραγκίσκου τῶν λατίνων.

τήν ἄνωθεν μονήν καί ος θέλημα | καί εξουσίαν ὅπερ ἔχει ος λεγει καί
 ἀπό τον γραμματικόν αὐτου τόν κύρ Μαρκον Ψυχγκάρη | ἵνα ποιησει τό
 παρών ἡνστρουμέντο παρών σωματικῶς ἐσυμφωνησαν μετά τοῦ παρόντος |
 εὐλαβεστάτου ιερεος κυρίου Αρτεμιου Βοῦρβαρη³⁰ καί ἐπέδωσαν προς
 αὐτόν τήν | ἄνωθεν μονήν ὅπως ὀφειλη ἱερουργεῖ καί ψάλειν αὐτήν χρονον
 ἕναν ἐρχομενον | κατά την τάξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς αεινάος καί ψάλοντας
 αὐτήν ὡς ἄνωθεν εφημεν | νά ἔχει ἀπό τό ἐσωδιμα αὐτῆς τόσο οσο ελαμ-
 βάνανε καί εἰ ἀπερασμένει | ἱερεῖς καί το πετραχίλη του τά δε σολδηατικα
 ἀπερ εἶχε να λάβει ο ποτέ ἱερεῦς κύριος | Θεόδωρος Γροῦβας³¹ | νά τα
 λαμβάνει ὁ ἄνωθεν ἱερεῦς καί νά ἀγωγάζει τόσο λάδι | νά βάνει εἰς τά
 κανδίλια της αὐτῆς μονῆς καί ὑπόσχετε ἡ ρηθείσα ἡγουμενη || νά δωσει
 τοῦ ἄνωθεν ἱερεος ἕνα δουκάτο κουρέντε καί αὐτός νά ἔνε ὑποσχομενος
 να κάνει τήν <ορ> | τήν τῆς ἄνωθεν μονῆς τό δέ σολδηάτικον ὅπερ τῆς
 θέλουν εἰς τό χωρίον τῶν Βαριπρατ<άδων> | τόρα χρονους ιε´ πλέον
 ληγότερον οποιό πληροει εἰς την ἄνωθεν μονήν τό κατ<έτος> | λαδι
 ξέστα μία τό δίδουν τοῦ ἄνωθεν ιερεος νά ὑπαγει νά τό ευγάλη με πάσαν
 <ε> | ξωδον αὐτου καί ὅτι πάρη ἐξ αὐτό να ἔνε ἐδικό του καί οὔτως
 συμφωνησαν <ὑπό> | μαρτυρίας τοῦ εὐλαβεστάτου ιερεος κυριου Γεωργίου
 Πανάρητου καί κύρ Λεονάρδου | *Ανθη:-

30. Ἄρτέμιος Βοῦρβαρης (Βοῦργαρης) ὁ μετέπειτα Μ. Πρωτοπαπᾶς Κερκύρας (1605-1608).

31. Ὁ ἱερεῦς Θεόδωρος Γροῦβας ἀσκοῦσε ἐπίσης τό ἐπάγγελμα τοῦ νοταρίου τουλάχιστον
 κατά τό διάστημα 1561-1570, ὅπως προκύπτει ἀπό μνεῖες ἄλλων νοταρίων πού παραπέμουν
 σέ πράξεις συνταγμένες ἀπό ἐκεῖνον (βλ. ἐνδεικτικά Συμβ. Χ. 18, φ. 353ν «... εἰς τας
 πράξεις του ποτέ παπά κυρ Θεοδώρου Γροῦβα εἰς τους αφξα´ ἡμέρα κε´ του νοευρίου».
 Συμβ. Β. 206, βιβ. 1, φ. 275τ «... διαθήκη εἰς τας πράξης τοῦ ποτέ εὐλαβεστάτου ἱερέως
 κυρίου Θεοδώρου Βρούβα νοταρήου ἐν ἡμέρα ιθ´ ὀκτοβρίου αφξθ´». Κατάστιχα πράξεων
 του δέν ἔχουν διασωθεῖ.

RIASSUNTO

LA CHIESA DI SAN LAZZARO DELLA CITTÀ DI CORFÙ E LA COMUNITÀ DEGLI “INFERMI” (ἀδύναμοι)

La chiesa di San Lazzaro sorgeva nel borgo di San Rocco della città di Corfù. Essa viene citata nei documenti sin dall' anno 1469. Dopo il 1577 la chiesa appare congiunta con quella di San Nicolò degli Albanesi.

Come si deduce da documenti tratti dall' Archivio Storico di Corfù questa chiesa apparteneva alla Comunità di Corfù e, almeno fino l' anno 1551, veniva amministrata dai Sindici annuali della città, mentre dal 1568 in poi nella sua amministrazione appare immischiata una confraternita composta di parrocchiani.

Vicino alla chiesa era stabilita una comunità di “infermi” (ἀδύνατοι), cioè di malati di lebbra, i quali abitavano nelle celle circostanti. La comunità, organizzata secondo il modello monastico, seguiva gli ordini di un' abbate con carica vitalizia, il quale gestiva anche le rendite della chiesa. Nella comunità venivano ammesse persone affette da lebbra senza nessuna distinzione di sesso, provenienza, titolo o condizione di famiglia.

SPYROS KARYDIS - PANAJOTA TZIVARA